

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Prof. Dr. Eşref BUHARALI Özel Sayısı/ Special Issue Dedicated to Prof. Dr. Eşref Buharalı,
Kasım/November 2024, ss. 497-514.

Geliş Tarihi–Received Date: 27.08.2024 Kabul Tarihi–Accepted Date: 15.11.2024

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

 <https://doi.org/10.53718/gttad.1539562>

 BANU BERBER BABALIK*

ÖZ

Bedensel, ruhsal ve sosyal yönden henüz gelişimini tamamlamamış birey olarak tanımlanan çocuk/çocukluk kavramı sadece belli bir yaş grubuna karşılık gelen biyolojik bir dönem değildir. Çocuk, içinde bulunduğu toplumda sosyal bir varlıktır. Toplumların çocuklara bakış açısı kendi tarih, kültür ve sosyo ekonomik özelliklerinin de aynası olmuştur. Çocuğun sosyal bir yapı olarak algılanması, çocukların toplumsal hayattaki rollerinin farkına varılması ve çocuğun yetişkinden ayrı bir birey olarak görülmesi XVII. yüzyıl ve sonrasına denk gelir. Avrupa’da Aydınlanma Çağı ile başlayan toplumsal değişimin bir izi olan bu farklılık modern çocukluk anlayışının oluşmasına katkı sağlamıştır.

Toplumun en küçük yapısını oluşturan aile kurumu içinde çocuklar, yaşanan göç, savaş, yoksulluk gibi her türlü sosyal değişimden en çok etkilenen gruplar arasında yer almışlardır. II. Dünya Savaşı döneminde (1939 – 1945) beş milyondan fazla insan hayatını kaybettiğinde yaklaşık bir milyonu çocuktur. Hayatta kalabilmeyi başaranlar tanık oldukları savaşın tüm zorluklarını yaşamışlardır. Savaşın yaşandığı ülkelerde toplama kamplarına giden çocukların ortak kaderi beden güçlerinin yettiği kadar çalışma ve ardından öldürülmeleri olmuştur. Savaşın acı gerçeği henüz dünyaya gelmeyen çocuklar için de kendini göstermiştir. Hamile kadınlar bebeklerini aldırmaya zorlanmış veya doğum yapan kadınlar yeni doğan çocuklarını hemen öldürdüklerinde hayatta kalabilmiştir. Savaşın devam ettiği coğrafyalarda bunlar olurken Türkiye, savaş dışı kalarak ulusal egemenliğine ve toprak bütünlüğüne zarar gelmeden savaşı bitirme politikası izlemiştir. Savaş süresince karşılıklı saldırmazlık ve güvenlik anlaşmaları imzalayarak olası bir tehdit ve saldırıyı önleme çabası içinde olmuştur. Savaş boyunca hem Müttefik Devletler hem de Mihver Devletler Türkiye’yi kendi cephelerinde savaşa sokma çabası göstermiştir. Bununla birlikte Türkiye savaşın dışında kalmayı başarmıştır. Fiili bir cephe savaşına katılmasa da 1945’de resmi olarak Mihver Devletleri’ne (Almanya, Japonya) savaş ilan etmiştir.

Türkiye gibi savaşa girmeyen ülkelerde savaş koşulları etkisini göstermiştir. Seferberlik ilanı ile birlikte artan askeri harcamalar, ekonomik ambargolar, üretim ve tüketimde yaşanan düşüş, bozulan ticari anlaşmalar ülke ekonomisinin derinden sarsılmasına neden olmuştur. Savaşın ekonomik etkileri beraberinde aile hayatının bozulması, sosyal hayatın düzenini kaybetmesi gibi durumlar ortaya çıkmıştır. Aile ve toplum hayatında yaşanan bu sarsıntıların bir sonucu toplumda suç olaylarının artması olmuştur. Suçun ortaya çıkışında çok sayıda faktörün etkisi vardır. Ancak savaş gibi olağanüstü koşulların yaşandığı dönemlerde karşılaşılan sıkıntılar toplumda suçun artışında etkili olmuştur. Bu çalışmada II. Dünya Savaşı yıllarında siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan olumsuz koşulların etkisiyle toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkan suç meselesi ve suça sürüklenen çocuklar ele alınmıştır. Çalışmanın amacı çocuk ve suç ilişkisini tarihsel perspektifte ele alarak savaşın devam ettiği 1939-1945 yıllarında yaşanan toplumsal sorunların çocuk suçluluğuna etkilerini ortaya koymaktır. Türkiye İstatistik Kurumu verileri, arşiv belgeleri, ulusal basın ve tetkik eserlerin kullanıldığı çalışmada savaş yıllarında çocuk ve suç durumu, suç türleri, suçu etkileyen nedenler savaş koşulları özelinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Türkiye, Çocuk, Suça Sürüklenen Çocuk, Çocuk Suçluluğu.

* Öğr. Gör. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Karacasu Memnune İnci Meslek Yüksek Okulu, Aydın/TÜRKİYE, E-Posta: banubabalik@adu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9863-7189.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

AN EVALUATION OF DELINQUENT CHILDREN IN TURKEY DURING THE YEARS OF WORLD WAR II (1939-1945)

ABSTRACT

The concept of child/childhood, defined as an individual who has not yet completed his physical, spiritual and social development, is not just a biological period corresponding to a certain age group. The child is a social being in the society he lives in. The way societies view children reflects their own history, culture and socio-economic characteristics. Perception of the child as a social structure, awareness of the roles of children in social life and seeing the child as an individual separate from the adult. XVII. century and later. This difference, which is a trace of the social change that started with the Age of Enlightenment in Europe, contributed to the formation of the modern understanding of childhood.

Within the family institution, which constitutes the smallest structure of society, children have been among the groups most affected by all kinds of social changes such as migration, war and poverty. II. During World War II (1939 – 1945), more than five million people lost their lives, approximately one million of whom were children. Those who managed to survive experienced all the difficulties of the war they witnessed. The common fate of children who went to concentration camps in countries where war took place was to work as much as they could and then be killed. The harsh reality of the war has also revealed itself to the children who have not yet been born. Pregnant women were forced to abort their babies, or women in labor survived when their newborn children were killed immediately. While these were happening in the geographies where the war continued, Türkiye followed a policy of staying out of the war and ending the war without damaging its national sovereignty and territorial integrity. During the war, it made an effort to prevent a possible threat and attack by signing mutual non-aggression and security agreements. Throughout the war, both the Allied Powers and the Axis Powers made efforts to include Turkey in the war on their own fronts. However, Türkiye managed to stay out of the war. Although it did not participate in an actual front-line war, it officially declared war on the Axis Powers (Germany, Japan) in 1945.

War conditions had an impact on countries that did not enter the war, such as Türkiye. Increased military expenditures following the declaration of mobilization, economic embargoes, decline in production and consumption, and broken commercial agreements caused the country's economy to be deeply shaken. The economic effects of the war resulted in disruption of family life and loss of social order. One result of these shocks in family and social life has been the increase in crime incidents in society. Many factors have an impact on the emergence of crime. However, the difficulties encountered during periods of extraordinary conditions such as war have been effective in increasing crime in society. In this study II. The issue of crime and children dragged into crime, which emerged as a social problem due to the negative conditions experienced in political, economic and social areas during the World War II, were discussed. The aim of the study is to examine the relationship between children and crime in a historical perspective and to reveal the effects of the social problems experienced in the years 1939-1945, when the war continued, on juvenile delinquency. In the study, in which Turkish Statistical Institute data, archive documents, national press and research works were used, the situation of children and crime during the war years, types of crimes, and the reasons affecting crime were evaluated in terms of war conditions.

Keywords: World War II, Turkey, Child, Child Driven to Crime, Juvenile Delinquency.

GİRİŞ

Suç, toplumsal norm ve değerlere aykırı olan davranış ve eylemlerdir. On sekiz yaşından küçüklerin bu eylemlerde bulunması çocuk suçluluğu olarak tanımlanmıştır. Toplumsal bir mesele olan çocuk suçluluğu çok uzun yıllardır yaşanan ve toplumlarda kaygı oluşturan sosyal bir problem olmuştur. Çocuk suçluluğunun geçmişi çok eski dönemlere uzanmakla birlikte Sanayi Devrimi sonrası sosyal ve ekonomik gelişmelerin etkisiyle artış görülmüştür. Dünyanın çocuk suçluluğu ile ilgilenmesi XX. yüzyıl başlarına denk gelir. Bu durumda I. Dünya Savaşı'nın etkisi çok büyüktür.¹

Çocukların suç işlemede bireysel ve toplumsal çok sayıda faktör belirleyici olmuştur. Ancak içinde buldukları sosyal çevre koşullarının suç sayısında ve türünde önemli etkisi olduğu kabul edilmiştir. Türkiye’de çocuk suçluluğu hakkında ilk çalışmalar Cumhuriyet döneminde yapılmıştır. Bu çalışmaların daha önce yapılmamasında suç istatistiklerinin tutulmaması etkili olmuştur. Hükümlü çocukların incelenmesi için ilk araştırma Çocuk Ruh Hastalıkları Uzmanı Hilmi A. Malik’in 1931 yılında cezaevindeki çocuklarla yaptığı anket çalışmasıdır. 1943 yılında Prof. Dr. Sulhi Dönmezer hükümlü çocuklarla bir çalışma yapmıştır. 1946 yılında İstanbul ve Ankara’daki cezaevlerinde bulunan çocuklara bir anket uygulanmıştır. İlerleyen yıllarda bu çalışmalar Adalet Bakanlığı, üniversiteler ve diğer kamu ve özel kuruluşlar tarafından devam ettirilmiştir. Çalışmalar sonucunda toplumun çocuk suçluluğunda büyük bir sorumluluk hissettiği, yetişkin suçluluğunun çocuk

¹ Süleyman Tekir, “Birinci Dünya Savaşı’nda Çocuk Olmak”, *Geçmişten Günümüze Şehir ve Çocuk II*, Ed. Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2016, s. 935-940.

suçluluğunu beslediği, suçun işlenmesinden önce koruyucu hizmet ve çalışmaların önemli olduğu hukuk, psikoloji ve sosyoloji alanlarında yapılan çalışmalarda ortaya çıkarılmıştır.² Savaşın etkilerinin en çok görüldüğü kesimler arasında toplumun en küçük yapısını oluşturan aileler yer almıştır. II. Dünya Savaşı sonrası artış gösteren toplumsal bozulmalar dünyanın her yerinde çocuk suçluluğunda artışa sebep olmuştur. Ülkemizde çocuk suçluluğunun tarihsel gelişiminde II. Dünya Savaşı'nın yapıldığı 1939-1945 yıllarında suçlu çocukların sayılarındaki artış dikkat çekici rakamlara ulaşmıştır.³

Çalışmada ilk olarak "II. Dünya Savaşı ve Türkiye" başlığı altında savaşın Türkiye üzerindeki etkileri özellikle sosyo – ekonomik faktörler üzerinden ele alınmıştır. İkinci bölümde "çocuk ve suç" altında suçun tanımı, ortaya çıkışı ve çocuk suçluluğunun tanımı yapılmıştır. Bu bölümün ilk alt başlığı olan "çocuk suçluluğunun genel durumu (1939-1945)" bölümünde savaşın yaşandığı yıllarda dünyada çocuk suçluluğu hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümün bir diğer alt başlığı "Türkiye'de çocuk suçluluğunun genel durumu (1939-1945)" başlığında Türkiye'de çocuk suçluluğunda etkili olan faktörler, en çok görülen suç türleri, suçun özellikleri ele alınmıştır. Sonuç bölümünde savaş dışı kalma politikasına rağmen savaşın özellikle olumsuz ekonomik koşullarını yaşayan Türkiye'de savaşın toplumsal hayat ve çocuk suçluluğu üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Çocuk ve suç ile ilgili literatür taraması yapıldığında daha çok suçun hukuk, sosyal hizmetler ve sosyoloji alanlarında yakın döneme yönelik çalışmalar olduğu görülmüştür.⁴ Suça neden olan gelişmelerin sadece kişisel olmadığı düşüncesinden yola çıkılarak hazırlanan bu çalışma suçu hazırlayan etmenlerin toplumsal yönünün de olduğundan yola çıkılarak çocuk suçluluğu ile yapılacak mücadelelerde bütüne yönelik önleyici çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlar.

1. II. Dünya Savaşı ve Türkiye

XX. yüzyılın ilk yarısında iki büyük savaş yaşanmıştır. Adı daha sonra "Dünya Savaşı" olmuş ise de birincisi tam bir Avrupa savaşıdır; ikincisi ise dünyada yaşanan globalleşme sürecinde nerdeyse tüm dünyaya yayılmıştır. "Büyük güçler" olarak adlandırılan devletlerin ortaya çıkardığı II. Dünya Savaşı 1939-1945 yılları arasında olmuş ve tüm dünyayı etkilemiştir. 1939 Eylül'ünde Polonya'nın Almanya tarafından işgali ile başlayan II. Dünya Savaşı ile sadece askeri değil siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimler yaşanmıştır. Savaşa İngiltere ve Fransa'nın dahil olmasıyla savaşa alanı kısa sürede genişlemiştir. Bu yayılma savaşın cephe arkasına taşınması ve sivil halkın etkilenmesiyle sonuçlanmıştır.⁵ 1939 Eylül'ünde başlayan II. Dünya Savaşı çocukları doğrudan etkilemiştir. Savaş nedeniyle çok sayıda çocuk hayatını kaybetmiş, yaralanmış ya da yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmıştır. Bu durum yazılı basın aracılığıyla kamuoyuna taşınmıştır. İngiliz Gönüllü Teşkilatı üyesi bir kadının Londra'dan ayrılacak çocukların boyunlarına gidecekleri yerleri gösteren etiketleri asması kamuoyunun vicdanını etkileyen olaylar arasında yerini almıştır.⁶

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndaki durumu sahip olduğu stratejik önemden dolayı büyük önem taşımıştır. Bu sebeple savaşın her iki tarafı da (Mihver ve Müttefikler) Türkiye'yi savaşa sokma çabasında bulunmuştur. Bu yoğun baskı politikası karşısında Türkiye'nin tutumu savaşın dışında kalmak ve ülkeyi savaşın getireceği olumsuzluklardan korumak olmuştur.⁷ Özellikle 1942 yılından sonra Türkiye hem Mihver hem Müttefik devletlerin baskısı altında kalmıştır.⁸ Her an savaşa hazır olma durumu, bütçenin savunma kısmının artması, Avrupa ülkeleri ile yapılan ihracatın savaş nedeniyle durma noktasına gelmesinin sonucu bütçe açıkları ortaya çıkmış, yoksulluk ve yokluk artmış ve savaş toplumu derinden sarsmıştır. Savaşın başlamasıyla birlikte askeri hazırlıklarını artıran Türkiye'de sayısı yaklaşık bir buçuk milyona ulaşan genç nüfus silah altına alınmıştır. Bu durumun en önemli sonucu işgücü kaybı ve üretimde azalma olmuştur. Bu dönemde pek çok ülke savaş ekonomisi politikası uygulamıştır. Bu politika savaş boyunca ülkelerin ekonomilerindeki canlılığı devam ettirmek için ekonomik kaynaklarının çoğunu halkın ihtiyacını karşılayan alanlardan çekmesi ve savaşta kullanılacak ürünlere yönlendirmesidir.⁹ 1930'larda bir tarım ülkesi olan Türkiye'de bu durum karşısında tarım sektörü başta olmak

² A.Gürhan Fişek, "Türkiye'de Çocuk Suçluluğunda Öncü Çalışmalar (1930-1954)", *Çocuk Suçluluğu ve Mağduriyeti Sempozyumu*, 27 Mayıs 2010, Diyarbakır, <https://gurhan.fisek.net/turkiyede-cocuk-suclulugunda-öncü-calismalar-1930-1954/>, 18.08.2024 sa.14.08; Fişek A.Gürhan, Cuciner C.U., Akpınar T. , "Çocuk Suçluluğunda Öncü Çalışmalar ve İki Doktora Tezi (Dr. Hicri Fişek ve Dr. Naci Şensoy)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 2, 2008, s. 17-24; Suç ve çocuk temalı çalışmalar için bkz. Burak Acar, Ömer Miraç Yaman, "1923-2018 Yılları Arasında Üretilen Suç ve Çocuk Temalı Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi," *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, S. 46, 2020, s. 55-82.

³ Oğuz Polat, "Çocuk Suçluluğu", 2002, <http://kriminaloloji.com> 20.07.2024 sa.14.30. Türkiye'nin toplumsal yapısı hakkında bkz. *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Ed. Mehmet Zencirkıran, Dora Yayıncılık, Bursa 2016.

⁴ <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/searchResultview.jsp> E.T.10.09.2024.

⁵ Murat Metinsoy, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017, s.15-18; Tevfik Çavdar, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi 1900-1960*, İmge Kitabevi, İstanbul 2003, s. 297-305.

⁶ "Muazzam Tahliye Planı Nasıl Tatbik Edildi?", *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1939, s. 3.

⁷ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2001, s. 112; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2007, s. 407; Özgür Yıldız, "II.Dünya Savaşı'na Genel Bir Bakış", *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 12, 2019, s. 62-75.

⁸ Oral Sander, *Türkiye'nin Dış Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara 1996, s. 160; Baskın Oran, *Türk Dış Politikası C.1*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.399-400; Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1914)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995, s. 636.

⁹ Ceren Utkugün, *İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye'de ekonomik sıkıntılarının sosyal hayata etkileri (1939-1945)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Afyon 2016, s. 468.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

üzere ekonominin tüm alanlarında olumsuz örnekler yaşanmıştır.¹⁰ Türkiye bir taraftan büyük bir ordunun beslenme ve diğer ihtiyaçlarını karşılama çabasında bir taraftan işgücünün üretim alanından çekilip askere alınması ile karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, savaşla birlikte zorunlu ekonomik arayışa yönelmiştir. Ekonomik çözüm olarak vergiler yükseltilmiş ve para basımı artırılmıştır. Enflasyonda büyük artışlara neden olan bu durum karaborsa ve vurgunculuk olaylarında artışa neden olmuştur. Yeni ekonomik kaynak sağlamak amacıyla çıkarılan Milli Korunma Kanunu, Varlık Vergisi Kanunu ekonomi ile ilgili olsa da aslında toplumsal yapı üzerinde büyük etkiler yaratmıştır. İstisnalar olsa da nüfusun büyük çoğunluğunun yaşam şartlarında düşüşler yaşanmıştır.¹¹

Savaşla birlikte başlayan ve gün geçtikçe artan ekonomik sorunlar karşısında katı fiyat denetimleri ve tarım ürünlerine düşük fiyatla hükümetin el koyma yöntemi uygulanmıştır. Bu uygulama 1940 yılı ocak ayında çıkarılan Milli Korunma Kanunu ile hayata geçirilmiştir.¹² Bu kanunla hükümete geniş yetkiler verilmiştir. Bu yetkiler arasında çalışanların ücretlerini kısıtlama, temel ürünlerin belge ile dağıtılması, artan iş yükü, işletmelere geçici olarak el konulması yer almıştır.¹³ Hükümet, ürünleri yasaklayarak ya da tüketimi kısıtlama yoluyla doğrudan tüketime müdahalelerde bulunmuştur. Var olan fabrikalardan daha fazla verim alabilmek için çalışma saatleri uzatılmıştır. Yaşanan sıkıntılar nedeniyle 1941 yılında hükümetin aldığı kararla ekmeğin içeriğinde buğday yerine çavdar ve arpa karışımı kullanılmıştır. Halkın temel gıdası olan ekmeğin Milli Korunma Kanunu’na dayanılarak karneye bağlanmıştır.¹⁴ Kırsal kesimde özellikle küçük köylüyü etkileyen Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu’na tepkiler olmuştur. Bu koşullar altında devlet harcamaları içinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’nın bütçedeki payı düşürülmüştür. Bu düşüş nedeniyle sağlık hizmetleri aksarken bulaşıcı hastalıklarda da artış görülmüştür.¹⁵ Savaşın sosyo ekonomik alandaki olumsuz etkileri Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve iktidardaki CHP’nin toplumsal sorunlar ile ilgili endişelerini artırmıştır.¹⁶ Bu sebeple 1939 yılı CHP tüzüğünde hayat pahalılığı, istifçilik ve vurgunculukla mücadele, toplum sağlığının korunması, hastane, dispanser, doğum evi ve çocuk bakım evlerinin açılması ve yaygınlaştırılması partinin sosyal politikaları arasında yer almıştır. Farklı etkinliklerle halkın her kesimini kapsayacak bilgilendirmeler yapılmıştır. Özellikle ihtiyaç sahibi vatandaşlara yönelik sağlık hizmeti politikaları benimsenmiştir. Fakat bu dönemin bütçesinden sağlık hizmetlerine ayrılan paya bakıldığında çok düşük kalmıştır. Sağlık Bakanlığı’nın yıllık bütçeler içindeki oranı 1939’da %2.94, 1940’da %2.06, 1941’de %1.94, 1942’de %1.69, 1943’de %1.51, 1944’de %2.11, 1945’de %2.79’dur.¹⁷

Türkiye’de koruma politikalarına rağmen savaşın etkilerinin en fazla görüldüğü kesim fakir aileler ve onların çocukları olmuştur.¹⁸ Türkiye’de savaş öncesinde de dar gelirli olan ailelerde beslenme imkanları kısıtlı iken savaşın getirdikleriyle birlikte ürünler karaborsaya düştü ve fiyatları artış göstermiştir.¹⁹ Bunun sonucunda yaşanan yetersiz beslenme beraberinde hastalıkları ve hastalıklara bağlı ölümleri artırmıştır. Hayatta kalanların verdiği mücadele ise çalışma hayatında sayıları artan kadınlarla birlikte çocuklarında aile bütçesine katkıda bulunmaları ile sonuçlanmıştır. Savaş yıllarında bozulan aile düzeni Cumhuriyet tarihinin en yüksek boşanma oranların görülmesine neden olmuştur.²⁰ Savaş devam ederken rakamlarda artış görülmüştür. 1940’da 4.027, 1941’de 4.028, 1942’de 5.170, 1943’de 5.427, 1944’de 6.023 ve savaşın sona erdiği 1945 yılında 6.187 boşanma gerçekleşmiştir.²¹ II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan ekonomik bunalımın evliliğin maliyetini artırması beraberinde evlilik dışı ilişkileri artırmıştır. Fakat 1938 yılından itibaren en çok boşanma nedeni çiftler arasındaki geçimsizlik olarak istatistiklerde yer almıştır. Bu bozulan düzen içinde anne ve babası arasında kalan ve ailesine destek olmak için çalışmak zorunda kalan çocukların sadece sağlıkları değil eğitimleri de aksamıştır. Evsiz, kimsesiz çocukların artış gösterdiği bu dönemde çocuk suç oranlarında da artış görülmüştür. Evlilik dışı ilişkilerden doğan çocuklar kimsesiz, sahipsiz bir şekilde ortaya bırakılmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi izlenen nüfus politikasında ülkenin

¹⁰ İrfan Bülbül, “İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye’de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 9, 2006, s. 1-51.

¹¹ Erick J. Zürcher, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 293-295.

¹² *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. 8, 18.01.1940, s. 138-158.

¹³ Şevket Pamuk, *Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 200; Clement H.Dood, *Dünden Bugüne Türkiye Tarih, Politika, Toplum ve Kültür*, Der. Metin Heper, Sabri Sayarı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016, s.73.

¹⁴ “Bugünden İtibaren Ekmeğin Karne ile Tevzi Edilecek”, *Cumhuriyet*, 14 Ocak 1942, s. 1.

¹⁵ İlhan Tekeli, Selim İlkin, *İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, C. 3, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 124.

¹⁶ Metinsoy, *age*, s. 423; Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 63-67.

¹⁷ Derya Akın, “II. Dünya Savaşı’nın Türkiye’de Sosyal Hayat Üzerindeki Etkileri”, *Balkan ve Yakındoğu Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 4, 2021, s. 19-26; E. Baydar, *İkinci Dünya Savaşı İçinde Türk Bütçeleri*, Başbakanlık Basımevi, 1978, s. 88.

¹⁸ II. Dünya Savaşı’nda ölen milyonlarca insan arasında hayatını kaybeden milyonlarca çocuğun yaşam imkânı elinden alınmış hayatta kalabilenler de ağır psikolojik sorunlar yaşamışlar ve gerçek bir gelecek sahibi olamamışlardır. Dünya çocuklarının savaş sonrası yaşadıkları için bkz. İlhan Karasubaşı, “İkinci Dünya Savaşı Çocukları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 55, S.1, 2015, s. 441-450. Ayrıca II. Dünya Savaşı’nın en büyük insanlık ayıbı olan soykırım süresince yaşayan çocuklar tarafından tutulan günlükler yayımlanmıştır. Yaşları 10-15 arasında olan çocukların savaşı anlattıkları günlükler için bkz. Laurel Holliday, *İkinci Dünya Savaşı ve Soykırım Çocukları*, Papirüs Yayınevi, İstanbul 1997, s. 329-373.

¹⁹ Abdullah İlğazi, “İkinci Dünya Savaşı’nı İç Politikadaki Yansımaları: Yaşanan Siyasi ve Ekonomik Sorunlar”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 2, 2019, s. 259-267.

²⁰ Utkuğün, *agt*, s. 302-303; Sibel Kalaycıoğlu, *Toplumsal Yapı: Toplumsal Kurumlar, Gruplar ve Toplumsal Değişme*, Ed. Memet Zencirkıran, Dora Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 14; Birsan Gökçe, *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara 20019, s. 57-70.

²¹ TÜİK, *Boşanma İstatistikleri (1932-1940-1945-1950-1960)*, Yayın No: 419, 1960. s. 1.

nüfusunu artırmak temel hedeflerden biri olmuştur. Bu amaçla kasıtlı çocuk düşürmek ve kürtaj gibi işlemlerde yasal yükümlülükler arttırılmıştır. Ancak savaş sonrası bu ve benzeri olaylardaki artış dikkat çekicidir. Öncelik çocukların sağlıklı bir şekilde hayatta kalmalarını sağlamak olmuştur. Bu amaçla Türkiye’de Maarif Vekaleti okullarda bulunan çocuklar için tedbirler almıştır. İlk önlem olarak çocuklara ve öğretmenlerine gaz maskeleri dağıtılmıştır.²² Devletin ve toplumun devamlılığında çok önemli bir yeri olan çocuk politikası toplumun geleceğini oluşturması bakımından büyük öneme sahip olmuştur.²³

2. Çocuk ve Suç

“Çocuk”, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerden henüz olgunluğa ulaşmamış, bebeklik ve ergenlik arasındaki gelişme dönemindeki birey, küçük yurttaş olarak tanımlanır.²⁴ 1989’da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edildi. Bu sözleşmede 18 yaşın altındaki tüm bireyler çocuk olarak kabul edilmiştir.²⁵ Çocuk, fiziksel, psikolojik, ekonomik yani her bakımıyla bir başkasının bakımına ve korumasına ihtiyacı olan ve bu özelliğiyle bir başkasına (öncelikle anne ve babası veya yokluğunda ilgili kişi ya da kurumlara) bağımlı olanıdır. Çocukluk dönemi insanın gelişim süreci içerisindeki en masum dönemdir. Her dönemde toplumların çocukluğu, kendi tarihi ve kültürel özelliklerine göre şekillendirildiği görülmüştür. Bu özellik ile birlikte çocuk imgesi de sürekli bir değişim içinde olmuştur. Bu konu ile ilgili olarak Elkind, çocuğun doğanın bir armağanı olduğunu fakat çocukluk imgesinin bir tasarım olduğunu söyler.²⁶ Colin Heywood “çocuğun sosyal bir yapı olarak algılanmasını” bu duruma bağlar. Çocuğun bu özelliği çocuk ve çocukluk kavramlarında görülen toplumsal farklılıkların sonucu ortaya çıkmıştır. Tarihsel süreç içinde farklı toplumlara baktığımızda (hatta aynı toplumun farklı tarihi dönemlerinde) çocukluğa değişik anlamlar verilmiştir. Böylece çocukluk bir toplumsal kavram özelliği kazanmaktadır. Çocukluğun ya da çocuğun ne olduğu konusundaki düşünceler her toplumda toplumun kendi doğasına uygun olarak anlamlandırılmıştır.²⁷

Antik dönem çocukluk anlayışında toplum ve devlet arasındaki ilişkilerin izleri görülür. Bu dönemde çocuklar devletlerarasındaki anlaşmalarda güvence olmakla birlikte akrabalık ilişkilerine hizmet eden önemli bir yere sahip olmuşlardır. Antik Yunan’da çok sayıda felsefeci ve politik kuramcının yazılarında devletin çocuklara yönelik hak ve ödevlerini ait bilgiler bulunmuştur. Çocuğun önce devlete ait olduğunu Aristo’nun yazılarında yer aldı. Aristo çocuk dünyaya getirmenin devlete hizmet vermek olduğunu belirtmiştir. Devletin iyiliği ve çıkarlarının her şeyin üstünde olduğu bu dönemde Eflatun kanunlarında şu ifadeler kullanılmıştır:

“Çocukların okula devamları ana babalarının heveslerine bırakılmamalıdır; eğitim mümkün olduğu kadar biri ve tümü için zorunlu olmalıdır, çünkü onlar önce devleti daha sonra ana babalarına aittirler”.²⁸

Ortaçağın skolastik düşüncesi içinde çocuğa ve çocukluğa neredeyse hiç yer verilmemiştir. Bu dönemde çocuk, adeta bir mülk parçası olarak görülmüştür. Bu yaygın görüşün oluşumunda çocukların üretmeye bir katkısının olmaması ve ekonomik işlevi olmayan bir grubu oluşturması etkili olmuştur.²⁹ Çocukla ilgili kavramlara pek rastlanmayan Ortaçağ Avrupası’ndan Rönesans yeniliklerine ve Coğrafi Keşiflerle birlikte zenginleşen Avrupa’nın Aydınlanma Dönemi’ne gelindiğinde yaygın olan bireycilik kavramının etkileri çocuğa bakış açısını da değiştirmiştir. Bu değişim sürecinde çocuğa ilginin arttığı ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik uygulamaların başladığı görülmüştür. Hatta Avrupa’da çocuğun bir insan olarak doğuşu da Rönesansla başlatılır. Yine de egemen din kültürünü çocuğa yüklediği doğuştan kötü anlayışı çocukların uzun bir süre “kötü tohum” olarak anılmasına neden olmuştur.³⁰ Çocukluğun tarihi ile ilgi yapılan çalışmaların öncüsü olarak kabul edilen

²² “Mekteplerde Pasif Korunma Tedbirleri”, *Cumhuriyet*, 12 Ekim 1939, s. 2.

²³ Murat Metinsoy, *age*, s. 462-463.

²⁴ <https://sozluk.gov.tr> 13.08.2024 sa.14.50; Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, *Çocuk*, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 1994, s. 2.

²⁵ <https://sozluk.gov.tr>, 11.01.2024, sa.14.30; <https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/> E.T.11.01.2022. Çocukluk üst sınırı belirsiz bir çağdır. Ceza yasalarına göre 12 yaşından küçük çocuklar işledikleri suçlardan sorumlu tutulmazlar. Çocukluk kavramı oyun ve öğrenim yıllarını kapsayan dönem olarak da tanımlanırsa üst sınır 12 de olabilir 25’de. Büyüme ve olgunlaşma kişiden kişiye değişmekle birlikte 11-15 yaş arası kabul edilir. Bu nedenle çocukluğun üst sınırını 15 yaş olarak belirlemek doğru olabilir. Atalay Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1984, s. 3.

²⁶ David Elkind, *Çocuk ve Toplum: Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*, çev. Demet Öngören, Haz. Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü ve Araştırma Uygulama Merkezi, Ankara 1995, s. 35; Zeynep Erkut, Serap Balcı, Suzan Yıldız, “Tarihsel Süreç İçinde Çocuk”, *Çocuk ve Medeniyet*, S. 1, 2007, s. 17-28.

²⁷ C. Heywood, *Baba Bana Top At: Batı’da Çocukluğun Tarihi*, çev. Esin Hoşsucu, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003, s. 10; Mehmet Sağlam, Neriman Aral, “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, *Çocuk ve Medeniyet*, S. 2, 2006, s. 43-56; Umut C. Karadoğan, “Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi”, *Çocuk ve Medeniyet*, S. 1, 2019, s. 195-226; Mine Tan, “Çağlar Boyunca Çocukluk”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 22, S. 1, 1989, s. 71-88.

²⁸ Oğuz Polat, *Çocuk ve Şiddet*, Der Yayınları, İstanbul 2001, s. 127-128.

²⁹ Hatice Karakuş Öztürk, “Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 13, Ekim 2017, s. 253-276.

³⁰ Yasemin Mamur Işıklı, Selma Karatepe, “Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, C. 7, S. 1, İlkbahar 2016, s. 71; Talat Halman, “Çocuk Cumhuriyeti”, *Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, Haz. Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 18.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

Aries,³¹ Ortaçağ zihniyetinde çocuğun kendine özgü varlığının tanınmadığını belirtmiştir. Aries, Ortaçağ’da yapılan eserlerden yola çıkarak (sanat eserlerinde çocuklar *yetişkinlerin birer benzeri olarak resmedilmiş ve heykelleri yapılmış*) “*minyatür yetişkinler*” ifadesini kullanmıştır. Ailelerin çok kalabalık olmadığı Ortaçağ’da çocuk doğum sayıları fazla olmasına rağmen ölüm oranlarının da yüksek olması nedeniyle nüfus artış hızı düşüktü. Cinselliğin şeytani bir eylem olarak tanımlanmasının Hristiyan mezhepler arasındaki yaygınlığından dolayı çocukla ilgili en yaygın bakış açısı çocuğun “günahkar” olduğu şeklindedir. Günahkar olarak dünyaya geldiği düşünülen çocuk ancak kilise tarafından vaftiz edilirse günahlardan arınabilirdi. Kiliseye göre günahkar olarak dünyaya gelen çocukları kötülüklerden kurtarmanın tek yolu sıkı bir disiplin ve ceza uygulamaları olmuştur.³² Çocukluğun en erken keşfi ise XIII. yüzyılda başlamakla birlikte ancak XV. ve XVI. yüzyılda yaygınlaşmıştır.³³ Neil Postman’da (1931-2003) Ortaçağ’da okuma yazma oranının çok düşük olması nedeniyle bu dönem insanların çocukluk ve yetişkinlik arasında kesin bir ayırım yapamayacaklarını savunarak Aries’in görüşüne destek vermiştir.³⁴ Aries’in araştırması “ortaçağ toplumunda çocuk yoktu” saptaması yoluyla dikkat çekmiştir.³⁵ Aries, çocuk kavramının gittikçe artan bir şekilde farkına varılmasının izlerini sürmüştür. Aries’in tezi çocukluğun tarihinde toplumsal tutumun sürekli bir gelişim gösteren evrimsel niteliğini vurgulamaktadır.³⁶

XVII. yüzyıla gelindiğinde yaygınlaşan zorunlu eğitimle birlikte çocukluk süreci de yeni evreye girdi. Çağdaş Batı Uygarlığı’nın çocuğu yetişkinden ayrı ve farklı bir birey olarak görmesi ancak XVII. yüzyıl sonrasında olmuştur. Aries’e göre bu yüzyılda yaygınlaşan zorunlu eğitim düşüncelerinde oluşan yeni çocukluk anlayışını ortaya çıkardı. Bu dönemle birlikte çocuk toplumsal denetimin aracı haline geldi. XXI. yüzyılın çocukluk anlayışında ise çocukların toplumsal hayatta etkin rol oynadıkları, kendi kültürlerini yarattıkları görüşü yaygındır. Çocukların kendilerini geliştirmede ve toplumsal hayata katılmalarında etkin rol oynadıkları bu dönemde çocukların kültürel üretime ve toplumsal değişime etkin bir katkılarının olduğu görülür.³⁷ Avrupa’da çocukluk anlayışında yaşanan değişimde ekonomide yaşanan gelişmelerin belirleyici etkisi oldu. Bu dönemde Aydınlanma Çağı ile başlayan bireye saygı kavramının aile ilişkilerini de güçlendirmesi etkili oldu. Ekonomik refahın artması, matbaanın gelişmesi ve okur yazar oranının artması XVII. yüzyılla beraber modern çocukluk anlayışının oluşmasında temel etkidir.³⁸ Çocuğu doğuştan kötü bir yaratık ve bir günahın ürünü olarak gören anlayışına karşı görüşün geliştiği XVIII. yüzyılda Aydınlanma Çağı ile birlikte çocuğun doğuştan iyi ve saf olduğu görüşü yaygınlaşmaya başladı. Bu dönem düşünürlerinden J.Locke çocuğun zihnini boş bir tahtaya benzetir. (Tabula Rasa). Bu boş tahtaya ne yazılırsa onun kalacağını savunan bu görüşe göre çocuk ailesi ve onu yetiştirenler tarafından istendiği gibi istenilen biçime sokulabilir. İyi ve temiz doğduğuna inanılan çocuk eğer iyi bir eğitimden geçirilemezse kötüye gider. Ortaya çıkan bu yeni çocuk kavramı Rousseau’da³⁹ daha da şekillenir. Rousseau, çocuğa ve çocukluğa saygı duyulmasını savunuyor ve çocuğun toplum içinde ve insanla tarafından bozulduğunu söylemiştir. O’nun savunduğu çocuğu tanımaya dayalı, çocuğun özgür olduğu ve kendi öz deneyimine önem verilen bir eğitim olmuştur. Bu anlayış çocuğa ve çocukluğa bakışta modern dönemin başlamasına da önderlik etmiştir. Rousseau’nun büyük coşkuyla savunduğu görüşler eski kalıplaşmış turum ve düşüncelerin sarsılmasında büyük etki yaratmıştır. Emile adlı kitabında çocuk hakları, hijyen ve bebek beslenmesinin önemi konularından bahseden Rousseau, kendisinden sonra gelen eğitimcilere yol açmıştır. J.Dewey, Froebel ve Pestalozzi gibi eğitimciler bu yoldan ilerleyerek çalışmalarını yaptı. Bu gelişmelerin sonucu XIX. yüzyıla gelindiğinde iyice etkisini gösterdi ve edebiyatta, sanatta, toplum yaşamında çocuk yüceltilmeye başlanmıştır.⁴⁰ Çocuklara yönelik eski anlayışlarının yavaş yavaş değerini kaybetmesiyle birlikte Avrupa düşünce dünyasının önemli aydınları

³¹ Philippe Aries, Fransız nüfus bilimci ve toplumsal tarihçidir. 1960’da *L’enfant et la via familiale sous l’ancien regime* (Yüzyıl Çocukluğu: Aile Hayatının Sosyal Tarihi) isimli kitabı yayımlanmıştır. Aries, çağdaş ailenin kökenleriyle ilgilenerek “çağdaş nüfus patlaması devrimini yaşamış olmanın bize bu sessiz tarihte çocuğun ne denli önemli bir yeri olduğunu gösterdiği”ni savunmuştur. Kitap yayımlandıktan iki yıl sonra İngilizceye çevrilerek tüm dünyaya tanıtılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Philippe Aries, *Centuries of Childhood*, Pimlico, 1996.

³² Özlem Genç, “Çocukların Orta Çağ Avrupa’sındaki Yeri”, *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2016, s. 241-261; Özge Özcan, “Orta Çağ’dan Erken Modern Döneme Çocukluğun Tarihsel Gelişimi”, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C. 2, S. 4, s.94; Bekir Onur, *Çocuk, Tarih ve Toplum*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 96-97.

³³ Mine Tan, “Çocukluk: Dün ve Bugün”, *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyum 23-24 Nisan 1993*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. 11-12.

³⁴ Erdal Arıkan, *I.Balkan Savaşı ile I.Dünya Savaşı Arasında Osmanlı’da Çocukluğun Politik İnşası 1913-1914 Çocuk Duygusu Ve Çocuk Dünyası Dergileri Üzerine Bir İnceleme*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2022, s. 10.

³⁵ Allison James, “Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler”, *Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, Yay. Haz. Bekir Onur, Ankara Üni. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 2001, s. 28. James’in bu çalışması Üçüncü Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi’nde sunulmuş ve daha sonra kitap olarak basılmıştır. Bekir Onur tarafından yayına hazırlanan çalışmada çocuk oyunları, oyuncak kültürü, çocuk gelişimi vb. konular ele alınmıştır.

³⁶ Çocukluğun tarihine en önemli katkı sağlayan isimlerden biri olan Lloyd Mause psikoanalitik yaklaşımı savunmuştur. Buna göre çocuklar ebeveynleri ile aralarındaki ilişkiyle ilgili sorunları çözme olgunluğuna ulaşana kadar büyük acılar yaşamışlardır. Oğuz Polat, *age*, s. 125.

³⁷ Bekir Onur, *Çocuk, Tarih ve Toplum*, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s. 96-97.

³⁸ *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyum 23-24 Nisan 1993*, Yay. Haz. Bekir Onur, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, s. xi; Öztan, *agt*, s. 12-13; Mehmet Sağlam, Neriman Aral, “Tarihsel Sürec İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, *Çocuk ve Medeniyet*, S. 2, 2016, s. 43-56.

³⁹ Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), Cenevreli filozof ve yazar.

⁴⁰ Yörükoğlu, *age*, s. 14-15. Zeynep Erkut, Serap Balcı, Suzan Yıldız, “Tarihsel Sürec İçinde Çocuk”, *Çocuk ve Medeniyet*, S. 1, 2017, s. 17-28.

Voltaire, Diderot gibi isimler çocukluğun masumluğunu Avrupa'daki tüm toplumlara kabul ettirme çabası içine girmişlerdi. Sanayi Devrimi ile birlikte çocuklar yeni bir sorun ile karşı karşıya kalmışlardır. Yaygın sömürgecilik anlayışı ile çocuklar tarım alanlarında ya da fabrikalarda çalıştırılmaya başlanmıştır. Başta İngiltere olmak üzere gelişmekte olan sanayi ülkelerinde iş gücünü sağlamak amacıyla yoksul ailelerin çocuklarını küçük yaşlardan itibaren çalıştırdıkları görülmüştür. Teknoloji ve bilimsel alanda elde edilen gelişmelerin sonucu olarak eğitilmiş insanlara duyulan ihtiyaç artmış ve çocuklarda fabrikalardan okullara yönlendirilmiştir. Bir yandan çocuklara bakış açısının değiştiği yüzyıl olan XIX. ve XX. yüzyılla birlikte diğer taraftan hala çocukların yaşadığı sıkıntılar aşılamamış ve XXI. Yüzyıl başladığında dünya çocuklar konusunda yeni bir noktaya ulaşmıştır.⁴¹ Yeni dönemle birlikte çocuklara verilen özgürlük çocuğun gelişimine önemli katkı sağlamıştır.⁴²

Bu gelişmelerin yanında artan nüfus ve yaşanan toplumsal olaylar bireyler arasındaki çatışmaları çoğalttı ve kanun tarafından yasaklanmış davranış olan suçun artmasına neden olmuştur. Toplumun genelinde görülen suç artışı çocuklar arasında da artış göstermiştir. Çocuk suçluluğu "bir çocuğun topluma uygun olmayan davranışlarının yasal müdahale gerektirecek hale dönüştürülmesi durumu"dur. Çocuk suçluluğunun belirlenmesinde en büyük ölçüt yaştır.⁴³ Batı dünyasında "Juvenile Delinquency" olarak ifade edilen ve Türkçedeki tam karşılığı reşit olmayanın suçluluğu ülkemizde çocuk suçluluğuna karşılık gelip hem çocukluk hem ergenlik dönemini kapsamaktadır.⁴⁴ Ülkelerin çocuk suçluluğunda kabul ettikleri yaş farklılıklar göstermekle birlikte Batı ülkelerinde çocuk suçluluğu kavramı kanuna karşı davranışlarda bulunan 18 yaş altı çocukları kapsar. Türkiye'de çocuk suçluluğu suçun işlendiğinde 18 yaşını doldurmamış olan kişileri kapsar.⁴⁵ Çocuk suçluluğu diğer suçlardan farklı olmasa da çocuğun ilerleyen yaşları ve toplumun geleceği için kaygı verici bir özellik taşır. Çocuk suçluluğunda yaş önemli bir belirleyici etken özelliği taşır. Yaş konusu Osmanlı Devleti zamanında geçerli olan İslam hukukunda da vardı. 15 yaşından küçükler ergin olmadıkları için kadılar tarafından tedbir özelliğinde yaptırımla uygulanmıştır. Osmanlı'da 1858'de ceza hukukunda değişikliğe gidilmiştir.⁴⁶ Bir sonraki değişiklik 1913'de 13 yaşına kadar ceza sorumluluğunun olmaması şeklinde değişik yapılmıştır. 1926'da TCK ile ceza sorumluluğu 11 yaşında başlaması uygun görülmüştür.⁴⁷ Suç kompleks olma özelliği nedeniyle tek bir sebeple açıklanması mümkün olmayan bir olgudur. Suçun nedenleri hakkında sosyokültürel ve çevresel faktörler kaynaklı çok sayıda teori vardır. Sosyal yapı (nüfus, ekonomik yapı, göç, ve sosyal etkileşim (sosyal bağ, taklit, beklenti) teorileri bunlar arasında en yaygın olanlardır.⁴⁸ Çocukların işlediği suçlar ile yetişkinlerin işlediği suç türleri arasında farklılıklar bulunur. Daha çok mala karşı suçlara karışan çocuklarda yetişkinlerde olduğu gibi organize ve sistemli olma durumu yaygın değildir. Tarihsel boyutuyla ele alındığında suç işleme ve suça karışma olaylarında nitel ve nicel artışlarda toplumsal olayların (göç, savaş, yoksulluk, kıtlık gibi) etkisi büyüktür. Sosyologlar suç işleyen bireylerde kişinin içinde bulunduğu kültürel koşullarla birlikte yaşadığı çevrenin olumsuz etkilerinin sonucu olduğunu savunur.⁴⁹ Ceza hukuku açısından suç hukuka aykırı kusurlu bir eylemdir.⁵⁰

2.1. Çocuk Suçluluğunun Genel Durumu (1939-1945)

Çocukların suç olan davranışlar yapmalarının sebeplerini bireysel ve sosyal sebepler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Bireysel sebeplerin akli ve ruhi bozukluklarla birlikte kişiye özel durumları vardır. Sosyal sebepler ise toplumu oluşturan hemen herkesin kabul ettiği ve etkilendiği sebeplerdir. Bu yönüyle bakıldığında XIX. yüzyıl toplumların büyük değişikliklere maruz kaldığı bir dönem oldu. Sanayileşme sonrası büyük şehirlere yapılan göçler, şehir dışında kurulan işçi mahalleri, gecekondulaşma, maddi ve manevi hayat zorlukları, anne ve babası çalışan çocukların güvenle bırakılabileceği kurumların olmaması, ailelerdeki parçalanmaların artması, bazı çocukların çalışmak zorunda kalması, ilgisizlikten sokağa düşmeleri vb. olaylar çocuk suçluluğunun sebepleri arasında yer aldı. Çocuğun sahip olduğu çevrenin belirlediği bu koşulları en genel anlamıyla çocuğun hayat şartları olarak adlandırılmıştır.⁵¹

⁴¹ Sağlam, Aral, *agm*, s. 49-50; Umut C.Karadoğan, "Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi", *Çocuk ve Medeniyet*, S. 1, 2009, s. 195-226. Avrupa'da çocukluğun tarihsel gelişimi sancılı bir süreçten geçtikten sonra XX. yüzyıla ulaşabilmiştir. Erdal Arkan, *agt*, s. 22.

⁴² Bekir Onur, *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*, İmge Kitabevi, İstanbul 2005, s. 39-40.

⁴³ Kanun tarafından kesin ifadeyle belirtilen cezai rüşt yaşı çocuk suçluları yetişkin suçlulardan ayırır. Detaylı bilgi için bkz. Emine Akyüz, "Suça Sürüklenen Çocukların Hakları", *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*, SABEV, Ankara 2011, s. 60-73; Aliye Mavili Aktaş, "Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk ve Suç", *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*, SABEV, Ankara 2011, s. 191-197.

⁴⁴ Oğuz Polat, "Çocuk Suçluluğu", http://www.kriminoloji.com/14.07.2024_sa.13.50

⁴⁵ Adem Öter, *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2005, s. 739-748.

⁴⁶ Osmanlı Devleti'nde çocuk hakkında yapılan çalışmalar için bkz. Cüneyd Okay, *Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler 1850-1900*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1998.

⁴⁷ Atilla Özsever, "Türkiye'de Çocuk Suçluluğu", *Adalet Dergisi*, C. 70, S. 3-4, Mayıs-Haziran 1979, s. 243-280.

⁴⁸ Suç teorileri hakkında detaylı bilgi için bkz. Sezer Ayan, *Suçlu Kim? Türkiye'de Çocuk Suçluluğu*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2011, s. 19-36; I. *İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı*, İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

⁴⁹ Hasan Bıyıklı, "Çocuk Suçluluğunun Nedenleri", *Adalet Dergisi*, Kasım 1972, s. 760-772.

⁵⁰ Şefik Güner, Suç ve Suçluluğu Giderici Etken Olarak Eğitsel Davranışların Önemi, *Adalet Dergisi*, Ağustos 1969, s. 503-517.

⁵¹ Gölcüklü, *age*, s. 27; Hakan Öngören, Ahmet Katılmış, "Çocukları Suça İten Nedenler ve Alınması Gereken Önlemler: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Görevlilerinin Görüş ve Değerlendirmeleri", *Çocuk ve Medeniyet*, Cilt: 6 Sayı: 11 2021/1: 83-108.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

Çocuğun ilk çevresi ailesidir. Aile yaşantısındaki bozulmalar doğrudan çocuğun hayat koşullarında etkisini gösterir. Normal aile çevresinden yoksun olan çocukların aile terbiyesi, ilgisi vb. eksikleri çocuğun suçluluğa sürüklenmesinde etkilidir. Çocuk suçluluğunda parçalanmış ailelerin büyük etkisi olduğunda önemli suçluluk nedenlerinden kabul edilmektedir. Parçalanmış aile sendromunun suça etkisinin bilimsel bir kanıtı olmasa da suçlularla yapılan görüşmelere aile yapısındaki benzer özellikler bu yargıyı destekler.⁵² Parçalanmış yuvaların suça sebep olduğu teorisi özellikle bu konuda araştırmaları bulunan Bowlby tarafından popüler hale getirilmiştir.⁵³ Bütün bu sebeplerin dışında ekonomik sorunlardan kaynaklanan hayat şartlarını zorluğu doğrudan suç sebebi olmasa da suçluluğu etkilemesi bakımından önemlidir. Anne babanın hayatta olmaması veya hayatta olsa da çalışmak mecburiyetinde olması nedeniyle sokaklardaki çocuk sayısında artış görülmüştür. Ailenin ekonomik durumunun bozukluğu özellikle hırsızlık suçunun önemli sebeplerinden olmuştur. Savaşın yaşandığı 1939 - 1945 yıllarında toplumların en çok etkilendiği alanların başında sosyo ekonomik hayat gelmiştir. Savaş ve savaşın getirdiği sarsıntılar çocuklar arasındaki suçluluğu ve çocukların sokaklarda yaşama sıklığını artırmıştır. Fransa’da bu artış 1938’den çocuk suçluluğunun en çok artış gösterdiği 1942 yılına gelindiğinde üç kat olmuştur.⁵⁴ Bu artış sadece küçüklerde değil yetişkinlerde görülmüştür. 1935 yılında 272.834 olan suçlu toplamı 1941 yılında 416.361 olmuştur. Suç sayısında artışta özellikle hırsızlık, yankesicilik, gasp suçları fazladır. Savaşın etkilerini en çok yaşayan ülkelerden biri olan Fransa’da savaş döneminde kanuna duyulan saygı ortadan kalktı ve suç unsurlarında (özellikle mala karşı) artış görülmüştür. Savaşla birlikte üretim azaldı ve kıtlık endişesi artmıştır. Kıtlık endişesinde olan insanlar sadece günlük ihtiyaçlarını karşılama değil stokçuluk, istifçilik yapmaya başlamıştır. Bozulan aile düzenleri nedeniyle çocuklar üzerindeki ebeveyn kontrolü azaldı ve suç işleme oranları artmıştır. Çocukların sorgulama yetilerinin henüz gelişmemiş olması suçun bir diğer önemli sebebidir. Harp içinde çocuk suçlarını artıran bu gelişmeler aynı zamanda toplumun geleceğinin ruh halinin derinden sarsılmasına neden olmuştur. Çok çeşitli sonuçlar doğuran savaşın kuşkusuz en önemli etkileri ailelerin parçalanması suretiyle kendini göstermiştir. Erkeklerin silah altına alınması, esir düşmesi, siyasi sebeplerle sürgün edilmesi yıllarca evlerinden uzak kalmasına neden olmuştur. Aileyi idare etme sorumluluğunu alan kadınlar hem çalışmak hem çocuklara bakmak zorunda kaldı. Bu dönem Avrupa’da da boşanma oranları yüksek seviyelere ulaşmıştır.⁵⁵

Çocukları koruma davası birçok konu ile yakından ilgili olmakla beraber nüfus siyaseti ile yakından ilgilidir. Küçük yaşta yaşanan ölümleri en aza indirmek bu siyasetin temelidir.⁵⁶ Çocuk suçluluğu ile savaş Avrupa’da birçok ülkenin gündeminde olmuştur.⁵⁷ Savaşın devam ettiği yıllarda harp çocuklarının bakım ve tedavisi ile meşgul olan bazı kamplar kurulmuştur. Bu kampların başlıcaları Hollanda’da Rolde, Sellingen ve Belçika’da Deurne’dir.⁵⁸ Savaş süresince erkeklerin askere alınmaları beraberinde iktisadi hayatta dalgalanmalar meydana getirmiştir. Savaş kültürel aktiviteleri olumsuz etkilemiştir. Eğitim ve sosyalleşmenin savaş koşullarında en büyük etkisi çocuklar ve gençler üzerinde görülmüştür. Manevi değerlere duyulan saygı azalmıştır. Örf, adet ve ahlaki alanda yaşanan çöküntü beraberinde alkolizm ve fuhuşu da arttırmıştır. Bu maddelerin savaş zamanında karaborsaya düşüşü hırsızlık olaylarını çoğaltmıştır. Hollanda, İrlanda, Norveç, Lüksemburg, Macaristan ve pek çok Avrupa ülkesinden gelen raporlarda çocuk suçluluğunun en çok hırsızlık ve yağmalama alanında görüldüğü bilgisi verilmiştir.⁵⁹

2.2. Türkiye’de Çocuk Suçluluğunun Genel Durumu (1939-1945)

Çocukların suç olan davranışlarda bulunmaları ileriki yaşamlarında meydana getireceği büyük etkiler dolayısıyla diğer suçlar arasında ayrı bir öneme sahiptir. Yetişkin suçluluğundan farkı bu dönemin gelişim psikolojisinde geçiş evresi ve sorunlu bir döneme denk gelmesidir.⁶⁰ Türk hukuk sisteminde “suçlu çocuk” yürürlükte olan ceza kanunlarına göre suç sayılan bir davranışı⁶¹ ortaya koyan onsekiz yaşını doldurmamış

⁵² Füsün Sokullu Akıncı, *Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü*, Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1993, s. 127-133.

⁵³ Kazım Seyhan, H. İbrahim Bahar, “Çocuk Suçluluğu”, s. 21. *Çocuk ve Suç*, Ed. Ş. Şule Erçetin, Yayın Sorumlusu Adem Solak, Hegem Yayınları, İstanbul 2006, s. 1-37.

⁵⁴ Çocukları suça iten sebepler hakkında bkz. Reşat D. Tesal, Küçükleri Suça Sevk Eden Amiller, *Adalet Dergisi*, C. 42, S. 7, Temmuz 1951, s. 983-1000; Öter, *agt*, s. 25-29; Baltacı A., *Çocuk Suçluluğu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2011; Müjdat Avcı, Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.11, S.1, 2008, s. 49-73; Veysel Kunt, *Suç ve Çocuk*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2003.

⁵⁵ Tesal, 1950, s. 40-48. Ayrıca bkz. Esin Konanç, *Çocuk Suçluluğu*, Ankara 1971, s. 23-24. Çalışmanın çocuklar üzerindeki etkileri için bkz. Emine Akyüz, *Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, MEB, Ankara 2000, s. 514.

⁵⁶ Reşat D. Tesal, “Çocukları Koruma Sistemimiz Kurulurken”, *Adalet Dergisi*, C. 42, S. 10, Ekim 1951, s. 1578-1589.

⁵⁷ Farklı ülkelerde suç işleyen çocuklara yapılan uygulamalar hakkında bkz. Reşat D. Tesal, Suçlu Çocuklar ve Bunların Tabi Tutuldukları Özel Rejim Hakkında Notlar, *Adalet Dergisi*, C. 40, S. 11, Kasım 1949, s. 1553-1551; Edib Ünal Erzen, *Çocuk Davası*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1943, s. 15-49; Birsen Gökçe, *Kimsesiz Çocuklar Sorunu*, Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı, Ankara 1971, s.19.

⁵⁸ Reşat D. Tesal, “Benelüks Memleketlerinde ve Fransa’da Çocuk Suçluluğu İle Savaş”, *Adalet Dergisi*, C. 42, S. 1, Ocak 1951, s. 89-117.

⁵⁹ Hadi Tan, “Çocuk Suçluluğu”, *Adalet Dergisi*, C. 41, S. 11, Kasım 1950, s. 1411-1427.

⁶⁰ Haluk Yavuzer, *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s. 10-18.

⁶¹ Suç sayılan davranışın neler olduğu çeşitli zamanlarda çıkarılan kanunlarla değişikliğe uğramış olan 1926 tarih ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda gösterilmektedir.

kişidir.⁶² Suçluluk konusunda ergenlik, bireysel faktörler, kalıtsal hastalık gibi faktörler etkili olmakla birlikte çevresel faktörlerin önemli etkisi olmuştur. Çocuk suçluluğunda kişisel faktörlerden ziyade toplumsal etkenler belirleyicidir. Suçluluk birdenbire ortaya çıkan bir durum değildir. Suçluluk, bireyle toplum arasındaki iletişimsizlik ve uyumsuzluğun bir sonucudur.⁶³ Savaş, ekonomik sorunlar, gecekondulaşma, göç, ailedeki maddi yetersizlikler nedeniyle çocukların çalışman zorunda olması, anne ve babanın ayrı yaşadığı dağılmış aileler çocukları suça iten önemli nedenler arasında yer almıştır.⁶⁴ Toplumsal düzenin sağlanması toplumu oluşturan bireylerin uyum göstermeleri ve bu konuda devamlılığı sağlamaları ile mümkündür. Bireysel ya da toplumsal huzursuzlukların olduğu yerlerde suç ortaya çıkmıştır.⁶⁵ Türkiye’de çocuk suçluluğunun nedenleri hakkında yapılan çalışmalar özellikle alt gelir grubunda, eğitim seviyesi düşük, kötü barınma koşulları olan çocukların daha çok suç işlediğini veya suça itildiğini göstermiştir.⁶⁶

Savaşın devam ettiği yıllarda kimsesiz ve evsiz çocukların sayısında artışlar yaşanmıştır. Savaş öncesi dönemde de var olan dilencilik ve çocuk işçiliği savaşla birlikte çoğalmıştır. Sokaklardaki çocukların sayısındaki artış kamuoyu vicdanına yansıyan haberlerde ulusal basında sıklıkla yer almıştır.⁶⁷ Sokak çocuklarının sayısındaki çoğalma savaşın getirdiği ekonomik sıkıntıların bir yansıması olmuştur. Aileler tarafından bakılmadığı için sokağa bırakılan, evlilik dışı ilişkilerden doğan, başıboş durumda olan çocukların sayısı sadece İstanbul’da 5000 civarındaydı. Köprü altları, bitmemiş inşaatlar, parklar bu çocukların yaşam alanlarıydı. Bu soruna gazete köşelerinde yer evren ulusal basın sayıları gün geçtikçe çoğalan sokak çocukları ile ilgili çağrılarda bulunmuştur.⁶⁸ Savaş koşullarında kaçınılmaz olan hayat pahalılığı çocuklar arasında suç işleme oranlarını arttırmıştır. Hırsızlık çocuklar arasında en çok işlenen suç olmuştur.⁶⁹

Yıl	%
1938	8,69
1939	8,78
1940	10,13
1941	12,83
1942	13,45
1943	13,97
1944	13,98
1945	14,60
1946	14,49

Tablo 1 : Suçlu Çocukların Genel Suçlu Sayısına Oranı, Göçüklü, Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, s.9.

Sosyolojik kuramlar çocuk suçluluğu hakkında toplumların yapısını, toplumdaki sosyal sorunları ve bu sorunların ortaya çıkardığı çözümleri ve topluma olan etkilerini sosyalleşme süreciyle incelemiştir.⁷⁰ Yapısalcı yaklaşımın önemli temsilcisi Durkheim, suçun toplumun doğal bir parçası olduğunu savunmuştur. Bu

⁶² Sevdâ Uluğtekin, *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*, Bizim Büro, Ankara 1991, s. 13.

⁶³ Kutbettin Akkan, “Çocuk Suçluluğu”, *Adalet Dergisi*, C. 57, S. 8-9, Ağustos-Eylül 1966, s. 601-612.

⁶⁴ Yahya Akyüz, *Çocuk Suçluluğu Konusunda Türk Eğitim Tarihinde İlk Önemli Araştırma*, 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, Ankara 2002; Hacer Tor, *Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü, Suçla Mücadele Açısından Aile Eğitimi ve Denetimli Serbestlik*, Amasya Sempozyumu 2008, Hegem Yayınları, Ed. Adem Solak, İstanbul 2008.

⁶⁵ Nida Bayındır, Ali Özel, Emrah Köksal, “Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 2007, C. 9, S. 1, s. 95-108.

⁶⁶ Ebru Öztürk Çopur, Nilgün Ulutaşdemir, Habip Balsak, “Çocuk ve Suç”, Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale”, *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, Vol 1, No:2, 2015, s.120-124.

⁶⁷ “Başıboş Çocuklar, *Tan*, 11 Ağustos 1944; Murat Burgaç, “Savaşın Çocukları: İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İstanbul’da Sokak Çocukları Sorunu ve Çözüm Arayışları”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.18, S.2, s.173-182.

⁶⁸ “Soruyoruz”, *Vatan*, 4 Haziran 1943. Türkiye’de korunmaya muhtaç çocuklar için yapılan çalışmalar için bkz. Osman Akandere, Ahmet Dalda, *Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Yasal Düzenlemeler ve Uygulanması 1923-2016*, Eğitim Yayınevi, Konya 2018; Makbule Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2011.

⁶⁹ Metinsoy, *age*, s. 483; Funda Öner Akoğlu, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Hırsızlık ve Cinayet Olaylarının Cumhuriyet Gazetesi’ne Yansıması”, *Belgi Dergisi*, 2023, S.26, s.127-148.

⁷⁰ Özge Cömert, Yelda Sevim, Çocuk ve Suç İlişkisinin Sosyolojik Suç Kuramları ile İncelenmesi, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.6, S.1, 2017, s. 29-40.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

yaklaşımında her toplumun kendine ait şartları olduğu ve kaos, düzensizlik, bilinmezlik durumlarında olan artışın suç sayısını arttırdığını ileri sürmüştür.⁷¹ Sosyal eşitsizlik durumu suçun önemli sebepleri arasında kabul edilmiştir.⁷²

Hukukçular savaşın suçluluk üzerindeki etkilerini iki evreye ayırmışlardır. Birincisi harbin ilk evresine ait suçluluk, ikincisi harbin ikinci evresi ve sonu. Suçluluk miktarı ikinci evrede artmıştır. Dönmezer, bu konuda savaşın kadın ve çocuk suçluluk miktarını artırdığını savunmuştur. Hatta çeşitli sebeplerle adliyeye yansımaya uğramayan suç olaylarının olduğu ve bu rakamların gerçekte çok daha fazla olduğunu söylemiştir.⁷³ Suçlu çocukların genel suçlu sayısına oranı savaşın başlamasından itibaren her geçen yıl artış göstermiştir. Savaşın bittiği 1945 yılından sonra ise az da olsa bir azalma olmuştur. Çocuk suçluluğundaki artış sanayileşme sonrası ortaya çıkan göç ve kentleşme hareketleri ile birlikte olmuştur. Yeni ekonomik düzene uyum sağlamaya çalışan aileler gecekondular, işsizlik, gelir adaletsizliği, yoksulluk gibi durumlarla karşı karşıya kalmışlardır. Olumsuz yaşam koşulları içinde var olmaya çalışan aileler içinde çocukların beslenme, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçları karşılanamamıştır. Hatta çocuklar ucuz işgücü olarak görülmüşlerdir. Çocuklar tarafından en çok işlenen hırsızlık ve gaspın ekonomi temelli tarihsel gerçeği de bu durumla örtüşmektedir. Yoksul ailelerdeki çocukların suç davranışlarında bulunma oranlarındaki fazlalık da bunu kanıtlamıştır.⁷⁴ Özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde ve nüfusu kalabalık olan kasabalarda en çok rastlanılan çocuk suçluluğudur. Yalnızlık, kimsesizlik, yoksulluk hırsızlığın en temel sebepleridir. Kan davası, namus cinayetinin en önemli sebebidir. Çoğu zaman yetişkinler tarafından desteklenmiştir. Büyük şehirlerde karşılaşılan bir diğer çocuk suçluluk türü uyuşturucu madde kullanımı olmuştur.⁷⁵ Türkiye’de 18 yaş altı cezaevinde bulunan çocukların cezaevinde bulunma nedeni ile ilgili istatistikler 1952 yılından itibaren tutulmuştur. Buna göre 1952 yılında çocuklar tarafından işlenen suç türleri 11-18 yaş arası hırsızlık %35,71; cinsiyetle ilgili suçlar %26,48; adam öldürmek %22,10 oranındadır. Takip eden diğer yıllarda da en yüksek oran hırsızlıktadır.⁷⁶ 1952 senesinden önceki durumun tespiti ancak bazı araştırmacılar tarafından cezaevlerinde yapılan anket sonuçları ile mümkün olmuştur. 1931’de Hilmi Malik 80 cezaevinde 732 çocuğa anket uygulamıştır. Bu anketin sonucuna göre cezaevinde bulunan çocukların %46’sı şiddet, %30’u hırsızlık, %20’si cinsiyetle ilgili suçları işlemişlerdir. 1940 yılında Tezer Taşkiran ve Samet Ağaoğlu tarafından Ankara Çocuk İslahevinde 86 çocuğa anket yapılmıştır. Buna göre %69’u şiddet, %28’i cinsiyet, %3’ü hırsızlık suçu işlemiştir. Hadi Tan 1942’de 395 çocuğa anket uyguladı. Bunların %16’sı hırsızlık, %38’i şiddet, %26’sı cinsiyet ile ilgili suç işlemişlerdir. Savaşın bitmesinden iki yıl sonra 1947’de İstanbul Üniversitesi’ne bağlı Türk Kriminoloji Enstitüsü tarafından cezaevi ve ıslahevinde bulunan 974 çocuğa anket yapılmıştır. Bu çocukların %64’ü şiddet, %22’si cinsiyet, %12’si hırsızlık suçu işlemişlerdir. Bu verilere baktığımızda 1952 yılı öncesinde yapılan çalışmalarda şiddet suçu ilk sırada yer almıştır. Bunun sebebi anketlerde belirli cezaevlerinde bulunan çocukların yer almasıdır. Ayrıca küçük hırsızlık olaylarının adliyeye yansımaması da etkili olmuştur. Bu rakamlar tüm ülkeyi yansıtmamaktadır. Çocuk suçluluğunda ilk karşılaşılan çocuğun eşya çalması gibi adi hırsızlık olaylarıdır.⁷⁷ Yoksulluk birçok olumsuz davranışın temelidir. 1949 yılında çocuk suçlarının genel sebepleri başlıklı yazısında Baynes, çocuk suçlarını kuşaklar boyunca aktarıldığını Hatta yüz yıl önce kaleme alınmış bir yazıdan şu ifadeleri alıntılar: “*Birçok fenalıkların mastarı sefaletin bizzat kendisidir. Bunun küçük sefiller üzerindeki tesiri insanın merhametini kamçılar. Onların serseriliği ve kanuna karşı oluşuyla sonuçlanır.*”⁷⁸

Türkiye, savaşın olumsuz koşullarını en çok ekonomik alanda yaşamıştır. Bu durumun etkisi toplumun en küçük yapısı olan aileler üzerinde görülmüştür. Adliyeye yansıyan suç davalarında çocuk hükümlülerin yaş gruplarında ergenliğin en etkin olduğu 15 yaş ve üzerinde suçlu çocuk sayısında artış dikkat çekmiştir.

⁷¹ Ömer Miraç Yaman, Burak Acar, *Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923 - 2015) Sosyal Hizmet Perspektifinde Bibliyografik Bir Değerlendirme*, Bir Yayıncılık, İstanbul 2016, s.33.

⁷² Radiye Canan Bağış, “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme”, *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 203-221.

⁷³ Sulhi Dönmezer, “Çocuk Suçluluğu, Nevi, Sebep ve Saikleri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 1, S. 2, 1943, s. 231.

⁷⁴ Yörükoğlu, *age*, s. 213.

⁷⁵ Dönmezer’in çalışmasında İstanbul ve Üsküdar hapisanelerinde bulunan çocuklarla yapılan anketlerin sonucunda elde edilen bilgilerdir. Dönmezer, *age*, s. 227-244.

⁷⁶ Bkz. TÜİK, *Hükümlüler İstatistiği 1938-1954*, Ege Matbaası, Neşriyat No: 362, Ankara 1956, s. 23-36. (1956 yılında bütün hırsızlık suçlarının %39’u 11-18 yaşları arasındaki çocuklar tarafından işlenmiştir).

⁷⁷ Gölcüklü, *Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*, s. 12-14.

⁷⁸ Hamilton Baynes, “Çocuk Suçlarının Genel Sebepleri”, çev. Akil Önder, *Adalet Dergisi*, S. 5, Mayıs 1949, s. 690-691.

BANU BERBER BABALIK

Yıl	11-15			15-18			11-18		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1938	2076	80	2156	4686	234	4920	6762	314	7076
1939	2348	105	2453	5484	333	5817	7832	438	8270
1940	2592	145	2737	6663	383	7046	9255	528	9783
1941	2992	131	3123	8308	409	8717	11300	540	11840
1942	3128	185	3313	8914	537	9451	12042	722	12764
1943	3170	209	3379	8864	479	9343	12034	688	12722
1944	2645	176	2821	7168	458	7626	9813	634	10447
1945	3117	176	3293	8826	537	9363	11943	713	12656
1946	4254	226	4480	11029	637	11666	15283	863	16146

Tablo 2 : Hükümlülerin Yaş Gruplarına Göre Ayrılışı, Gölcüklü, Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, s. 6-7; TÜİK, Hükümlüler İstatistiği 1938-1954, Neşriyat No:362, Ege Matbaası, Ankara 1962, s. 157.

15-18 yaş grubunda suç artışının yükselişinde küçük yaşlardan itibaren kötü koşullara maruz bırakılan çocuklar bu durumun etkisiyle fiziki olarak daha güçlü oldukları yıllarda suça yatkın hale gelmektedirler. 14 yaş sonrası çocukluktan ergenliğe geçişin en belirgin görüldüğü dönemdir. Çocuğun bu gelişim evresinde yaşadığı olumsuz durumlar suça karışmasında belirleyici olmaktadır.⁷⁹ Çocuk suç oranlarında görülen artışların da etkisiyle küçük suçluluğu ve sebepleri hakkında bir konferans verilmiştir. İstanbul Hukuk Fakültesi Doç. Dr. Sulhi Dönmezer tarafından verilen konferansta 1935-1941 yılları arasında Türkiye’de işlenen suçlarda artış olduğunu belirttiikten sonra şu soruları sormuştur:

“Ülkemizde küçükler tarafından işlenen suçlar nelerdir? Çocuklar tarafından işlenen bu suçların genel sebepleri nelerdir? Küçük suçluluğunun işleniş bakımından özellikleri nelerdir?” Konuşmasında ülkemizde küçükler tarafından işlenen suçların genellikle hırsızlık, adam öldürme, uyuşturucu madde kullanımı ve ticareti suçları olduğunu belirtmiştir. Bu suçların önlenmesi için anketlerle yapılacak çalışmaların bir an önce başlaması tedbirlerin alınması gerektiğini önemle vurgulamıştır.⁸⁰

Yıl	Erkek (%)	Kız (%)
1940	94,60	5,40
1945	94,36	5,64
1950	95,67	4,33

Tablo 3: 11-18 Yaş Arasındaki Suçluların Cinsiyetlere Göre Ayrılışı, Gölcüklü, Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, s. 11.

Çocuk suçluluğunun cinsiyet olarak ayrımında toplam suçlularda olduğu gibi erkek suçlu sayısı fazladır. Yukarıdaki tabloda kızların sayısının büyük oranda az oluşu toplumbilimciler tarafından kadınların günlük hayattaki aktivitelerinin daha az oluşuna bağlanmıştır. Bunun yanında sosyal baskı, fiziki yapı, örnek davranış

⁷⁹ Ömer Özkan, *Hukuki ve Sosyolojik Açından Ülkemizde Çocuk ve Çocuk Suçluluğu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2011, s. 76-77.

⁸⁰ “Küçük Suçluluğu, Nevi, Sebep ve Saikleri”, *Ulus*, 16 Mart 1943.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

beklentileri, annelik rol modeli vb. özellikler de etkilidir. Ailenin ekonomik düzeyinin düşük olması, yoksulluğun yoğun olduğu geçeköndü bölgelerinde ikamet edilmesi, fiziki şartların yetersiz olmasının sonuçları arasında çocukların bu bölgedeki suçlularla temas kurmalarına ve onları rol model almalarına neden olmaktadır. Çocukların işlediği suç sadece kendisini ve ailesini değil toplumu da olumsuz yönde etkilemektedir.⁸¹ Suç oranlarının arttığı bölgelerde sokak çocuğu olarak anılan çocukların sayısındaki artış dikkat çekicidir. Sokak çocuğu, sokakta yaşayan, bir eve sahip olmayan, ailesini kaybetmiş veya ailesi tarafından terkedilmiş çocuklardır. Daha çok terkedilmiş binalarda, inşaatlarda yaşarlar. Bu çocukların toplumla bağı gelişmemiştir. Bu sebeple suça maruz kalması veya suç işlemesi daha çoktur.⁸² Kötü yaşam koşulları çocuğun ailesinden uzaklaşmasına, sokağa düşmesine, suçla veya suç gruplarıyla doğrudan tanışmasına ortam hazırladı.⁸³ Çocuk veya genç, beslenme, barınma gibi temel hayati ihtiyaçlarını gideremez, spor, sinema, tiyatro, kitap vb. zevklerini tatmin edemezse hırsızlık, yankesicilik gibi suçları daha kolay işlemiştir.⁸⁴

Suç işleyen çocukların çoğunlukla köylerde mi yoksa şehirlerde mi yaşadığını tespit etmek için verilerle bakıldığında cezaevlerinden alınan sonuçlarda suçların köylerde işlendiği sonucu ortaya çıkar. Buna örnek olarak Feyyaz Gölcüklü cezaevinde bulunan 974 çocuğa yapılan anketi örnek gösterir. Bu ankete göre 974 çocuktan 711’i suçunu köyde (%73), 263’ü (%27) kasaba ve şehirde suçunu işlemiştir. 1947 yılında köyde işlenen suç sayısı 72.136, şehirde işlenen suç sayısı 50.326’dır. 1947 yılı köy nüfusu 14.728.632, şehir nüfusu 4.920.080’dir. Bu rakamlara bakıldığında köyde her 100.000 kişiye düşen suç sayısı 4,82 iken şehirde 100.000 kişiye düşen suç sayısı 4,28’dir. Toplumsal etkende köy ve kasabalarda işlenen çocuk suçları ile büyük şehirlerde işlenen çocuk suçları bakımından bir değişiklik vardır. Köy ve kasabalardaki çocuk suçları daha çok cinsel suçlardır. Çocuk suçluluğunda çevrenin ve toplumun önemi kişisellikten üstündür. Köy ve kasabalarda köy çocuklarının ekonomik ihtiyaç nedeniyle işlediği suçlar arasında orman bölgelerinde orman suçluluğu gelir. Ormanda hayvan otlatma, ormanda ağaç kesme, orman ürünlerini toplama bunlar arasında sayılabilir. Büyük şehirlerde çocuğu suça iten çeşitli sebepler vardır. Anne babaların bazen zorunluluk bazen ihmalden kaynaklanılgisizliği, okul idaresinin kayıtsızlığı ve sosyal kurumlardaki örgütlenme eksikliği büyük şehirlerdeki suçlu çocuk sayısının artışında önemli bir etkidir. Köylerden şehre gelen ailelerin çocukları veya ailesi olmayan çocukların genellikle ilk karşılaştıkları durum dilencilik olur. Sigara, alkol, esrar devamında gelen sorunlar olmuştur.⁸⁵

Savaş yıllarında yaşanan sorunlar nedeniyle sayıları hızla artan kimsesiz ve serseri çocuklar ve onların çıkardığı sorunlar suç sayılarındaki artışlarda pay sahibi olmuşlardır. Kamuoyunun da sıklıkla gündeminde olan bu çocukların durumu 1941 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Kongresi’nde ele alınmıştır. Kurum, konunun çözüme kavuşturulması amacıyla kimsesiz çocuklara yönelik kapsamlı bir proje çalışması yapmıştır. Yaklaşık sekiz ay süren titiz bir çalışma sonrası sokak çocuğu sayısının en fazla olduğu İstanbul’da çocuklarla görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışmada valilik, belediyeler ve çok sayıda kurumun desteği sağlanmıştır. Proje sonuçlandırıldığında⁸⁶ çocukların durumlarına göre önleyici tedbirlerin alınması için öneriler sunulmuştur. Ayrıca bu önerilerin uygulanmaması durumunda sokak çocukları sayısının ülkenin içinde bulunduğu zor koşullar nedeniyle artış göstereceği vurgulanmıştır. Proje uygulayıcıları çocuk davasını bütünüyle kapsayacak bir teşkilatlanmanın olması gerektiğini savunmuşlardır. Proje hazırlandıktan sonra oluşturulan komisyonlarda çocuk meselesi yaklaşık on yıl boyunca tartışılmıştır. Çeşitli fikir ve önerilerle geliştirilen proje 1949 yılına gelindiğinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile somutlaştırılmıştır.

SONUÇ

Sağlıklı bir toplumsal yaşam toplumu oluşturan bireylerin belirlenen kurallara uyum göstermesiyle sağlanır. Bu kurallar tarih boyunca örf, adet, gelenek, görenek, inanç ve hukuksal olarak toplumlarda kendini göstermiştir. Toplumsal yaşamı düzenleyen kuralların ihlal edilmesi ile suç ortaya çıkar. Her toplumda suç vardır. Bu özelliğiyle suç toplumsal bir olgudur. Hukuksal yönden hazırlanan kanunlarla suçun önceden belirlenmiş yaptırımları bulunur. Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk suça sürüklenen çocuk olarak ifade edilir. Çocuklar gelişimlerini tamamlamadıkları için iyi ve kötüyü ayırt etmede yeterli değillerdir. Muhakeme yeteneği tam gelişmemiş olan çocuğun suç işlemesi veya suça karışması hukuki incelemenin yanında psikolojik ve sosyolojik

⁸¹ Z. Fulya Temel, Vedat Bayraktar, *Çocukları Suça İten Ailesel Nedenler, Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar*, Ed. Şener Uludağ, Cemil Doğutaş, Osman Dolu, Hasan Bükler, Ankara, TBMM Basımevi, 2000, s. 214. Ayrıca bkz. Ramazan Yelken, “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Merkezi Kurum Aile: Çocuklara Dair Uluslararası Sözleşmelerin Analizi”, *Suçla Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*, Ed. Süleyman Hançerli ve diğerleri, SABAV, Ankara 2011, s. 32-41.

⁸² Tülin Günşen İçli, *Çocuk Suç ve Sokak*, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara 2009, s. 15-39; Birsan Gökçe, *Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara 2019, s. 187-190.

⁸³ Burak Acar, *Suç ve Çocuk Temalı Akademik Çalışmaların Niceliksel Ve Niteliksel Olarak Değerlendirilmesi (1923-2016)*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2017, s. 64.

⁸⁴ Güngör Orhon, *Suçlu Çocuklarla İlgili Bir İnceleme*, Gürsoy Basımevi, Ankara 1962, s. 4; Nephân Saran, *İstanbul Şehrinde Polisle İlgisi Olan Onsekiz Yaşından Küçük Çocukların Sosyo-Kültürel Özellikleri Hakkında Bir Araştırma*, Taş Matbaası, İstanbul 1968, s. 32.

⁸⁵ Selçuk C. Bengü, “Suçlu Çocuklar Sorunu”, *Adalet Dergisi*, C. 59, S. 11-12, Kasım Aralık 1968, s. 672-682.

⁸⁶ Projenin bitişiyile ilgili net bir tarih bulunmamakla birlikte Sarıkaya 1942 olarak tahmin edildiğini belirtmiştir. Makbule Sarıkaya, “II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Kimsesiz Çocuklara Yönelik Kapsamlı Bir Proje”, *Atatürk Dergisi*, C.4, S.1, s.189-202.

BANU BERBER BABALIK

açından da değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Çocuk on sekiz yaşını doldurmamış kimsedir. Reşit olmadığı için kanunlarda yeri ayrıdır. Çocuk ve suçun bir araya gelmesi bile rahatsız edicidir. Çocuğun suçun bir parçası olması, suçu işlemesi farklı teorileri olmakla birlikte toplum sorunlarının bir yansımasıdır. Çocuğun suç işlemesi sadece çocuğu ve aileyi değil tüm toplum ilgilendirir.

Çalışmada kullanılan rakamsal veriler adliye yansıyan suç sayıları (TÜİK İstatistikler) ve cezaevlerinde yapılan anketlerle elde edilmiştir. Bu çalışmalar artan suç sayısından duyulan endişenin bir göstergesi sayılabilir. Toplumun geleceği olarak görülen çocukların her yönüyle sağlıklı koşullarda var olabilmesi için tüm toplum ilgilendiren bu konunun daha çok büyümeden çözüme kavuşturulması, çocukların ıslah edilmesi ve en önemlisi tekrar topluma kazandırılması çok önemli olmuştur. II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan çocuklardaki artan suç oranları, sokaklardaki kimsesiz çocuk sayısındaki artış savaş yıllarından itibaren kamuoyu ve bürokrasinin de dikkatini çekmiştir. Bu amaçla savaşın devam ettiği yıllarda çocuk suçluluğunda etkili olan kimsesiz çocukları korumaya yönelik bir proje hazırlanmıştır. Kimsesiz çocukları koruma politikası aynı zamanda suçu tetikleyen ortamları da en aza indirme çabasıdır. Ulusal basına yansıyan suç olayları kanuni düzenleme yapılması konusunda meclisi harekete geçirmiştir. 1949'da TBMM Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanunu kabul ederek önemli bir adım atmıştır. Kanun ile korunmaya ihtiyacı olan çocukların (bu çocuklar arasında sokaklarda yaşayan, ailesi tarafından terk edilmiş, ailesi hayatta olmayan, anne ve babası belli olmayan, kimsesiz çocuklar yani suç işleme oranı) korunma ve bakımları konusunda Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na ve Milli Eğitim Bakanlığı'na görevler verilmiştir.

Çocuk suçlarının nedenleri ile ilgili yapılmış çok sayıda çalışma vardır. Yapılan çalışmalarda suç eyleminde bulunan çocukların daha çok ekonomik bakımdan düşük gelir seviyesinde olduğu, ailede eğitimin asgari düzeyde olduğu, fiziki olarak kötü koşullarda barınma imkanlarına sahip oldukları görülmüştür. Göç eden ailelerin çocuklarının suç işleme oranlarının daha yüksek olması bir diğer bir özelliktir. Sanayi Devrimi ile birlikte büyük şehirlere olan göç birçok sebepten dolayı artmıştır. Bu artış beraberinde şehirlerde barınma, kente uyum sağlama, ekonomik yetersizlik gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. II. Dünya Savaşı yılları bu sorunların ülkemizde en fazla artış gösterdiği dönemlerden biridir. Türkiye savaşa girmese de savaşın ekonomik koşullarının getirdiği olumsuzları yaşamıştır. Artan vergi uygulamaları, ürünlerin karborsaya düşmesi, askeri alımlar nedeniyle çalışma hayatında yaşanan boşluk, çalışan kadınların çocuklarını bırakabilecekleri alanların azlığı bu olumsuzlar arasındadır. Risk altında olan çocuklar ailelerinin ilgisizliği dolayısıyla sokaklarda kalmış, kimsesiz, bakımsız ve başıboş kalmışlardır. Her geçen gün sayıları artan bu çocuklar bazı kesimler tarafından ucuz işgücü olarak kullanılmıştır. Bu durum çocuğun başta sağlık ve eğitim olmak üzere birçok temel haktan mahrum kalmasına neden olmuştur. Bu olumsuz koşullar altında çocuklar hayatta kalabilmek için suç davranışlarına yönelmişlerdir. İşlenen suçlarla birlikte cezai sorumluluk yaşı varsa ıslahevleri veya cezaevlerine gönderilmişlerdir. Sağlıklı bir gelişim gösteren toplumların varlığı çocukların sağlıklı koşullarda büyümesi ile mümkün olacaktır. Yetişkinlerin sorumluluğunda olan toplumsal meselelerin önlenmesi çocukların suçtan uzaklaşmasında belirleyici olacaktır.

Çocuğun içinde bulunduğu olumsuz koşullar sadece yoksul kesimleri ilgilendiren bir mesele değil tüm devleti ilgilendirir. Çocukların yetiştiği koşullar ileride nasıl bireyler olacaklarında ve geleceklerinin şekillenmesinde önemlidir. Çocuğun ve toplumun geleceği için suçluluğun önlenmesi hayati öneme sahiptir. Çocuk Suçluluğunun önlenmesinde hukuki düzenlemeler ve yönetimlerin iş birliği gerekir. Çoğu zaman hükümetler ve sivil toplum kuruluşlarının girişimleri ile yapılan suçla mücadele çocukların korunmasına yönelik çalışmalarda büyük öneme sahip olduğu görülmüştür. Bu yüzden çocuk meselesi sadece aile düzeyinde kalmamalı tüm toplumun ortak meselesi olmalı ve bu yönde çalışmalar yapılmalıdır. Çocuk suçluların ortak özelliklerine bakıldığında çocukları suça sürükleyen nedenler arasında aile başta olmak üzere sosyal çevre ve ekonomik nedenler olduğu görülmüştür. Çocuğun suç işlemesinin önüne geçmek için ailelerin çocuk iletişimi konusunda bilinçlendirilmesi, çocukların okula gitmelerine engel olacak koşulların önlenmesi, çocukların kaliteli boş zaman aktivitelerine yönlendirilmeleri büyük öneme sahiptir. Çocukların bireysel ve toplumsal hayat bağlarını güçlendirecek aktivitelere yönlendirilmeleri çocuklara suça yöneltecek ortamların önlenmesinde belirleyici olacaktır.

KAYNAKÇA

ACAR, Burak, YAMAN, Ömer Miraç, "1923-2018 Yılları Arasında Üretilen Suç ve Çocuk Temalı Akademik Çalışmaların Bibliyometrik Analizi," *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Y. 20, S. 46, 2020, ss. 55-82.

ACAR, Burak, *Suç ve çocuk temalı akademik çalışmaların niceliksel ve niteliksel olarak değerlendirilmesi (1923-2016)*, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2017.

AKANDERE, Osman; DALDA, Ahmet, *Türkiye'de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Yasal Düzenlemeler ve Uygulanması 1923-2016*, Eğitim Yayınevi, Konya 2018.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

AKIN, Derya, “II. Dünya Savaşı’nın Türkiye’de Sosyal Hayat Üzerindeki Etkileri”, *Balkan ve Yakındoğu Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 7, S. 4, 2021, ss. 19-26.

AKINCI, Füsün Sokullu, *Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü*, Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul 1993, ss. 127-133.

AKKAN, Kutbettin “Çocuk Suçluluğu”, *Adalet Dergisi*, C. 57, S. 8-9, Ağustos-Eylül 1966, ss. 601-612.

AKOĞLU, Funda Öner, “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Hırsızlık ve Cinayet Olaylarının Cumhuriyet Gazetesi’ne Yansımaları”, *Belgi Dergisi*, 2023, S.26, s.127-148.

AKTAŞ, Aliye Mavili, “Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk ve Suç”, *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*, SABEV, Ankara 2011, ss. 191-197.

AKYÜZ, Emine, “Suçta Sürüklenen Çocukların Hakları”, *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*, SABEV, Ankara 2011, ss. 60-73.

AKYÜZ, Emine, *Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*, MEB, Ankara 2000.

AKYÜZ, Yahya, *Çocuk Suçluluğu Konusunda Türk Eğitim Tarihinde İlk Önemli Araştırma*, 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını, Ankara 2002.

ARIES, Philippe, *Centuries of Childhood*, Pimlico, 1996.

ARIKAN, Erdal, *II. Balkan Savaşı ile I. Dünya Savaşı arasında Osmanlı’da çocukluğun politik inşası 1913-1914 (çocuk duygusu ve çocuk dünyası dergileri üzerine bir inceleme)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2021.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2007.

AVCI, Müjdat, Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 11, S. 1, ss. 49-73.

AYAN, Sezer, *Suçlu Kim? Türkiye’de Çocuk Suçluluğu*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2011.

BAĞIŞ, Radiye Canan , “Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme”, *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 203-221.

BALTACI, Ali, *Çocuk suçluluğu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2011.

BAYDAR, E. *İkinci Dünya Savaşı İçinde Türk Bütçeleri*, Başbakanlık Basımevi, 1978.

BAYNES, Hamilton, “Çocuk Suçlarının Genel Sebepleri”, çev. Akil Önder, *Adalet Dergisi*, S. 5, Mayıs 1949, ss. 690-691.

BAYINDIR, Nida; ÖZEL, Ali; KÖKSAL, Emrah, “Çocuk Suçluluğu Demografisi: Kütahya Şehri Örneği”, *Polis Bilimleri Dergisi*, 2007, C. 9, S. 1, ss. 95-108.

BENGÜ, Selçuk C., “Suçlu Çocuklar Sorunu”, *Adalet Dergisi*, C. 59, S. 11-12, Kasım Aralık 1968, ss. 672-682.

BIYIKLI, Hasan, “Çocuk Suçluluğunun Nedenleri”, *Adalet Dergisi*, Kasım 1972, ss. 760-772.

BURGAÇ, Murat, “Savaşın Çocukları: İkinci Dünya Savaşı Yıllarında İstanbul’da Sokak Çocukları Sorunu ve Çözüm Arayışları”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.18, S.2, s.173-182.

BÜLBÜL, İrfan, “İkinci Dünya Savaşı’nın Türkiye’de Sosyal Hayata Olumsuz Yansımaları”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, S. 9-1, 2006, ss. 1-51.

CÖMERT, Özge, SEVİM, Yelda, Çocuk ve Suç İlişkisinin Sosyolojik Suç Kuramları ile İncelenmesi, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.6, S.1, 2017, s. 29-40.

Cumhuriyet, “Muazzam Tahliye Planı Nasıl Tatbik Edildi?”, 8 Eylül 1939, ss. 3.

- Cumhuriyet*, “Mekteplerde Pasif Korunma Tedbirleri”, 12 Ekim 1939, ss. 2.
- Cumhuriyet*, “Bugünden İtibaren Ekmek Karne ile Tevzi Edilecek”, 14 Ocak 1942, ss. 1.
- Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Ed. Mehmet Zencirkıran, Dora Yayıncılık, Bursa 2016.
- ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye Ekonomisinin Tarihi 1900-1960*, İmge Kitabevi, İstanbul 2003.
- ÇOPUR, Ebru Öztürk; ULUTAŞDEMİR, Nilgün; BALSAK, Habip, “Çocuk ve Suç”. Hacette University Faculty Of Health Sciences Journal, C. 1, S. 2, 2015, ss. 120-124.
- DOOD, Clement H., *Dünden Bugüne Türkiye Tarih, Politika, Toplum ve Kültür*, Der. Metin Heper, Sabri Sayarı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016.
- DÖNMEZER, Sulhi, “Çocuk Suçluluğu, Nevi, Sebep ve Saikleri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 1, S. 2, 1943, ss. 227-244.
- ELKIND, David, *Çocuk ve Toplum: Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*, çev. Demet Öngören, Haz. Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü ve Araştırma Uygulama Merkezi, Ankara 1995.
- ERKUT, Zeynep, BALCI, Serap, YILDIZ, Suzan, “Tarihsel Süreç İçinde Çocuk”, *Çocuk ve Medeniyet*, S. 1, 2017, ss. 17-28.
- ERZEN, Edib Ünal, *Çocuk Davası*, Vakıf Matbaası, İstanbul 1943.
- FİŞEK, A. Gürhan, “Türkiye’de Çocuk Suçluluğunda Öncü Çalışmalar (1930-1954)”, *Çocuk Suçluluğu ve Mağduriyeti Sempozyumu*, 27 Mayıs 2010, Diyarbakır, <https://gurhan.fisek.net/turkiyede-cocuk-suclulugunda-öncu-calismalar-1930-1954/>, 18.08.2024 sa.14.08.
- FİŞEK A.Gürhan, Cuciner C.U., Akpınar T. , “Çocuk Suçluluğu’nda Öncü Çalışmalar ve İki Doktora Tezi (Dr. Hicri Fişek ve Dr. Naci Şensoy)”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 57, S. 2, 2008, ss. 6-18.
- GENÇ, Özlem, "Çocukların Orta Çağ Avrupa'sındaki Yeri", *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2016, ss. 241-261.
- GOLOĞLU, Mahmut, *Milli Şef Dönemi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- GÖKÇE, Birsen, *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara 2019.
- GÖKÇE, Birsen, *Kimsesiz Çocuklar Sorunu*, Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı, Ankara 1971.
- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz, *Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*, Sevinç Matbaası, Ankara 1962.
- HALMAN, Talat, “Çocuk Cumhuriyeti”, *Cumhuriyet ve Çocuk 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi*, Haz. Bekir Onur, Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1999.
- HEYWOOD, C. *Baba Bana Top At: Batı’da Çocukluğun Tarihi*, çev. Esin Hoşsucu, Kitap Yayınevi, İstanbul 2003.
- HOLLİDAY, Laurel *İkinci Dünya Savaşı ve Soykırım Çocukları*, Papirüs Yayınevi, İstanbul 1997.
- İŞİKÇİ, Yasemin Mamur, Selma Karatepe, “Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, C. 7, S. 1, İlkbahar 2016, ss. 69-100.
- İÇLİ, Tülin Günşen, *Çocuk Suç ve Sokak*, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara 2009.
- İLGAZİ, Abdullah, “İkinci Dünya Savaşı’nı İç Politikadaki Yansımaları: Yaşanan Siyasi ve Ekonomik Sorunlar”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 20, S. 2, 2019, ss. 259-267.
- GÜNER, Şefik, Suç ve Suçluluğu Giderici Etken Olarak Eğitsel Davranışların Önemi, *Adalet Dergisi*, Ağustos 1969, ss. 503-517.
- JAMES, Allison, “Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler”, *Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk*, Yay. Haz. Bekir Onur, Ankara Üni. Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 2001.
- KALAYCIOĞLU, Sibel, *Toplumsal Yapı: Toplumsal Kurumlar, Gruplar ve Toplumsal Değişme*, Ed. Mehmet Zencirkıran, Dora Yayıncılık, İstanbul 2016.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE'DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

KARADOĞAN, Umut C. “Çocuk ve Çocukluk Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi”, *Çocuk ve Medeniyet* 2019/1, s. 195-226.

KARASUBAŞI, İlhan “İkinci Dünya Savaşı Çocukları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 55, S. 1, 2015, ss. 441-450.

KONANÇ, Esin, *Çocuk Suçluluğu*, Ankara 1971.

KUNT, Veysel, *Suç ve Çocuk*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2003.

METİNSOY, Murat, *İkinci Dünya Savaşında Türkiye*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2017.

OKAY, Cüneyd, *Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler 1850-1900*, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1998.

ONUR, Bekir, *Türkiye’de Çocukluğun Tarihi*, İmge Kitabevi, İstanbul 2005.

ONUR, Bekir, *Çocuk, Tarih ve Toplum*, İmge Kitabevi, Ankara 2007.

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası C.1*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

ORHON, Güngör, *Suçlu Çocuklarla İlgili Bir İnceleme*, Gürsoy Basımevi, Ankara 1962.

ÖNGÖREN, Hakan, KATILMIŞ, Ahmet , *Çocukları Suça İten Nedenler ve Alınması Gereken Önlemler: İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Görevlilerinin Görüş ve Değerlendirmeleri*, *Çocuk ve Medeniyet*, Cilt: 6 Sayı: 11 2021/1: 83-108.

ÖTER, Adem, *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri (Antalya Örneği)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2005.

ÖZCAN, Özge, "Orta Çağ'dan Erken Modern Döneme Çocukluğun Tarihsel Gelişimi". *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, C. 2, S. 4, ss. 91-126.

ÖZKAN, Ömer, *Hukuki ve Sosyolojik Açısından Ülkemizde Çocuk ve Çocuk Suçluluğu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya 2011.

ÖZSEVER, Atilla, “Türkiye’de Çocuk Suçluluğu”, *Adalet Dergisi*, C. 70, S. 3-4, Mayıs-Haziran 1979, ss. 243-280.

ÖZTAN, Güven Gürkan, *Türkiye’de çocukluğun politik inşası*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009.

ÖZTÜRK, Hatice Karakuş, “Çocukluğun Tarihsel Gelişimi Üzerine Düşünceler”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 13, Ekim 2017, ss. 253-276.

PAMUK, Şevket, *Türkiye’nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.

POLAT, Oğuz, *Çocuk ve Şiddet*, Der Yayınları, İstanbul 2001.

POLAT, Oğuz, “Çocuk Suçluluğu”, <http://kriminoloji.com>. 20.07.2024 sa.14.30.

SAĞLAM, Mehmet; ARAL, Neriman, “Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları”, *Çocuk ve Medeniyet*, C. 1, S. 2, 2016, ss. 43-56.

SANDER, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2001.

SANDER, Oral, *Türkiye’nin Dış Politikası*, İmge Kitabevi, Ankara 1996.

SARAN, Nephane, *İstanbul Şehrinde Polisle İlgisi Olan Onsekiz Yaşından Küçük Çocukların Sosyo - Kültürel Özellikleri Hakkında Bir Araştırma*, Taş Matbaası, İstanbul 1968.

SARIKAYA, Makbule, “II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye’de Kimsesiz Çocuklara Yönelik Kapsamlı Bir Proje”, *Atatürk Dergisi*, C.4, S.1, s.189-202.

SARIKAYA, Makbule, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921-1935*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2011.

SEYHAN, Kazım, BAHAR, H. İbrahim, “Çocuk Suçluluğu”, *Çocuk ve Suç*, Ed. Ş.Şule Erçetin, Yayın Sorumlusu Adem Solak, Hegem Yayınları, İstanbul 2006, ss. 1-37.

- TAN, Hadi, “Çocuk Suçluluğu”, *Adalet Dergisi*, C. 41, S. 11, Kasım 1950, ss. 1411-1427.
- TAN, Mine, “Çağlar Boyunca Çocukluk”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1989, C. 22, S. 1, ss. 71-88.
- TAN, Mine, “Çocukluk: Dün ve Bugün”, *Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyum 23-24 Nisan 1993*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994.
- Tan, “Başboş Çocuklar”, 11 Ağustos 1944.
- TBMM Zabıt Ceridesi, C. 8, 18.01.1940, ss. 138- 158.
- TEKELİ, İlhan; İLKİN, Selim, *İkinci Dünya Savaşı Türkiye’si*, C. 3, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.
- TEKİR, Süleyman, “Birinci Dünya Savaşı’nda Çocuk Olmak”, *Geçmişten Günümüze Şehir ve Çocuk II*, Ed. Osman Köse, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2016, ss. 935-940.
- TEMEL, Z.Fulya; BAYRAKTAR, Vedat, *Çocukları Suça İten Ailesel Nedenler, Kanunla İhtilaf Halindeki Çocuklar*, Ed. Şener Uludağ, Cemil Doğutaş, Osman Dolu, Hasan Büker, TBMM Basımevi, Ankara 2000.
- TESAL, Reşat D., Küçükleri Suça Sevk Eden Amiller, *Adalet Dergisi*, C. 42, S. 7, Temmuz 1951, ss. 983-1000.
- TESAL, Reşat D., “Çocukları Koruma Sistemimiz Kurulurken”, *Adalet Dergisi*, C. 42, S. 10, Ekim 1951, ss. 1578-1589.
- TESAL, Reşat D., Suçlu Çocuklar ve Bunların Tabi Tutuldukları Özel Rejim Hakkında Notlar, *Adalet Dergisi*, C. 40, S. 11, Kasım 1949, ss. 1553-1551.
- TESAL, Reşat D., “Benelüks Memleketlerinde ve Fransa’da Çocuk Suçluluğu İle Savaş”, *Adalet Dergisi*, C. 42, S. 1, Ocak 1951, ss. 89-117.
- Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyum 23-24 Nisan 1993*, Yay. Haz. Bekir Onur, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994.
- TOR, Hacer, *Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü, Suçla Mücadele Açısından Aile Eğitimi ve Denetimli Serbestlik*, Amasya Sempozyumu 2008, Hegem Yayınları, Ed. Adem Solak, İstanbul 2008.
- TÜİK, *Boşanma İstatistikleri (1932-1940-1945-1950-1960)*, Yayın No: 419, 1960.
- TÜİK, *Hükümlüler İstatistiği 1938-1954*, Neşriyat No:362, Ege Matbaası, Ankara 1962.
- UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-1914)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.
- ULUĞTEKİN, Sevda, *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*, Bizim Büro, Ankara 1991.
- UTKUGÜN, Ceren, *İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de ekonomik sıkıntuların sosyal hayata etkileri (1939-1945)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Afyon 2016.
- YAMAN, Ömer Miraç, ACAR,Burak, *Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923 - 2015) Sosyal Hizmet Perspektifinde Bibliyografik Bir Değerlendirme*, Bir Yayıncılık, İstanbul 2016, s.33.
- YAVUZER, Haluk, *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006.
- Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, *Çocuk*, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara 1994.
- YELKEN, Ramazan, “Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Merkezi Kurum Aile: Çocuklara Dair Uluslararası Sözleşmelerin Analizi”, *Suçta Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar*, Ed. Süleyman Hançerli ve diğerleri, SABAV, Ankara 2011, s. 32-41.
- Ulus, “Küçük Suçluluğu, Nevi, Sebep ve Saikleri”, 16 Mart 1943.
- Vatan, “Soruyoruz”, 4 Haziran 1943.
- YILDIZ, Özgür, “II.Dünya Savaşı’na Genel Bir Bakış”, *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, S. 12, 2019, ss. 62-75.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 1984.

II. DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA TÜRKİYE’DE SUÇLU (SUÇA SÜRÜKLENEN) ÇOCUKLAR HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME (1939 – 1945)

ZÜRCHER, Erick J., *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

1. *İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı*, İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

<https://sozluk.gov.tr> 13.08.2024 sa.14.50.

<https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/> 11.01.2024, sa.14.30.

<https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/searchResultview.jsp> E.T.10.09.2024, sa.11.00.

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>